هەشت لە گرنگترین ئەرگیومێنتە خراپەکانی فەلسەفەی ڕۆژئاوا بە قەڵەمی. د. ئەندریا بەنیەر.. و.هاوڕێ خالید

تێبینی: "هەموو یان هیچ" ی مرۆڤی ئایدیاڵ
هەڵهێنجان، لە کتێبی:
<<هەشت لە گرنگترین ئەرگیومێنتە خراپەکانی فەلسەفەی ڕۆژئاوا >>*
د. ئەندریا بەنیەر
<وشە باوەکان ئەتوانن لە تەڵەی دەروونیدا گیرمان بکەن.>

پێشکی: هاوڕێ خالید

د.ئەندریا بەنیەر، خاتوونێکی ئەمریکییە، دکتۆرای Clinical psychology هەیە.لە ناونیشانی ئەم وتارەدا،* کە دواتر دەکرێت بە کتێب بەم هێستیە دەستپێدەکات : (وشە باوەکان ئەتوانن لە تەڵەی دەروونیدا گیرمان بکەن.) ئەم هێستیە، بریتییە لە " کۆجیتۆ و جۆهەری کتێبەکە بتوانوی" پێکدێت لە هەشت چەمکی دوالیستیانە، هەر یەک لە پەڕەگرافێکدا ورد دەکاتەوە، لەوێدا باسی کاریگەری زمان دەکات وەک ئامرازێک لەسەر دەروونی مرۆڤ، هەبەتە لەڕ مەبەست لە زمان Language یان Tongue نییە، بەڵکو مەبەست"واتا" ی زمانە،"ئەو پەیوەندییەی لە نێوان زمان و مەشکدا هەیە و تێگەیشتن دروستدەکات"... وتارەکە زۆر ناچێتە بنج و بناوانی بابەتەکە، لەسەر چیێتی و چۆنیێتی و سروشتی (زمان) هیچ ناڵێت، بەڵکو تەنها وەک پزیشکێکی هاوڕێگار سەرنجی لەسەر "ئازاری دەروونی" نەخۆش. لەگەڵیدا کەمێک لە چەمک یان وشەی گشتی شیدەکاتەوە. لە شوێی ئامۆژگاریدا، یان شوێنێک لە هۆشنبیری دەروونیی <حوکمدان بە وشە گشتییەکان و گشتاندنی حوکمەکان>، هێندەکاتەوە. بە هەکاری نەخۆشی لەسەر دەروەندا دایاندنێت. لە راستیدا دەروازە کردنەوە، بەووی بابەتێکی فرە هەهێندی وا زۆر گرنگ. قیلەسوفانانی هاوچەرخ زۆرترین قسەیان لەبارەی نامبوونەوە، وەک پێتایەکی سیستەمی سەرمایەداری کردووە. دیارترینیان میشیل فەکۆیە، کە لە شوێی نەخۆشی یا شێتبوون گرنگی پێداوە. لەم کارشدا توژرەکەی کاری لەسەر پشکی خۆی لە بابەتەکەدا کردووە، ئەو پشکانەی کە زۆر

گرنگتریشن، زەرینەی ماوەتەوە پێویست دەکات، پسپۆرانی بوارەکەو وەریبگرن. چونکە دواجار دەروونی مرۆڤ لە دنیای جێنجاڵی سەرمایەداری و ناو مەتریالەکان ئەستادا. زووتر و زیاتر و توندتر، دەپکرێت. ئەو لە کتایی وتارەکەیدا بەمشێوەیە کتایی پێدێنێت : <وشە باوەکان دەتوانن لە تێڕوانینیدا، گیرمان بکەن.> ئەم کتاییە، دەبێتە خاڵی سەرەتا و دەستپێکی پسپۆرییەکانیتر.. ئەمجگە لەو پشکیینە، ئەو بەشەی کە پێوەندیدار بە ئەمەوە تۆژینەوەیەکمان لەبارەیەوە دەستپێکردووە. ئەگەر ئەو دەرئەنجامە بکەینەوە بە پرسیار، بپرسین: ئایا گرفتی ئەمە، لە کۆدایە ؟ لە کورتترین دەربەیندا، دەتوانین بەمشێوەیە وەڵامی ئەم پرسیارە بدەینەوە:

وەک بیر خستنەوەیەکیش ئاسانی گرفتەکە، لە ستێیکەدا کورتدەکەینەوە. قسەکەی د.ئەندریا، لەسەر: چنیەتی ئەنجامی ئەو پێوەندییەیە کە لە نێوان (زمان و دەروون) ە، بە نەخشە خستن لەسەر دەروون کاریگەری دادەنێت...بە تێگەیشتنی ورد لەمە ستەکە هەڵدەوشێنینەوە، وەزیفەی هەگزەکانی ئەو پێوەندییە، خێی دەردەخات:

- زمان، ئامرازی دەربەینە.
- دەروون، ئەو(یەکە)یە کە وشەکانی بەرهەوو دەکرێتەوە، واتا ئامانجەکەیە
- وشە باوەکان : هەکاری بابەتین، کە لە میتافیزیک و دین و ئەخلاقی گشتیەوە هاتوونەتە ناو زمانی ژیانی ڕۆژانە. ئەمە ئەو خاڵیە کە پێوەندی ڕاستەوخێی بە فەلسەفەوە هەیە. لە ئاوێتەبوونی ئەم سێ تەوخمە، ئەتمۆسفەریکی بابەتی دروستدەبێت. دەرئەنجام،
- تێڕوانی زمان: لە کتاییدا، تەقینی بە دەروندا، توانای نەخشە خستنی ئەمەی هەیە.

فەلسەفە لەو پێوەندییەدا چۆن کاریگەری دادەنێت؟

فەلسەفە لەڕێگەی سیستەمێک لە چەمک و دەستەواژە زمانەوانییە میتافیزیکیەکان وەک: (حەقیقەت، ڕەها، گشت، هیچ، بوون، زانیین، نەزانیین، چاکە، خراپە، ڕاستقینە، و هتد...)، کاتێک ئەو چەمکانە دەنێ ناو زمانی ژیانی ڕۆژانە و خەڵک گیردەی بەکارهێنانی دەبن لە سیاقی نادروست، بۆنموونە بەکارهێنانیان حوکمی هەڵەی لەدەکەوێتەوە. مرۆڤی ئایدیاڵ دەیباتە ناو پەڕۆکانی و خەونی شەوکانی. کاتێکیش ئەو پاو پێیە بادی نایەت، سەرئەنجام مرۆڤی ئایدیاڵ دووچاری

(نامەبوون) مرۆڤ ناتوانێت تەواو حەقیقی بێت، بەڵام دەتوانێت بانگەشەی بەوەک لە حەقیقەت بکات ئەویش بە واقیعی بوونی. چونکە، بوونی مرۆڤ بوونەکی واقیعییە، پێش ئەوەی حەقیقی بێت. بوونی حەقیقیی مرۆڤ پێکدێ لە: ((بەشەکی بچووک لە هەموو، بەشەکی زۆر لە هیچ))، بەو واتایە: ((حەقیقەت، پێکهاتووە لە بەشەکی بچووک لە بوونی من، لەگەڵ بەشەکی گەورە لە بوونی ئەوانیتر)) کەواتا هەموو مرۆڤەک زۆرترین بەشی حەقیقەتی کەم. ئەو مەودا فراوانەی دەکەوێتە نێوان چەمکەکان.سنور و مەودای واقیعە. مرۆڤ دەتوانێت بوونی حەقیقی خۆی لە هەر بەشەیەک بارجەستە بکات. ئیتر هەر چەندەک بێت وەک ئەوەی هیچ شتەک کامڵ نییە، ئەوا زمانیش لەگەڵ دەربڕین و هەڵە بە سەروپاکانی، لەگەڵ حوکمی هەڵەها و ویستی هەڵەها و باوەڕ و بانگەشە بە هەڵەهایی، ئەوە دووپاتدەکاتەوە..

مرۆڤی ئایدیای میتافیزیکی:

میتافیزیک لەگەڵ دین و ئەخلاقەوە دەتە ناو کەمەگا و خۆی دەخزێنێتە ناو دەروونی تاکەکان. واعیزان و لایەنگرانی چەمکە گشتییەکان و وەسفی دنیای ئەودیو سروشت لە مەجلیسەکانیاندا دەخەنە ناو ستەکانیانەوە، بەجۆرێک باس لە کامڵی و ئەبەدییەت و شەربەتی حەقیقەت دەکەن، مرۆڤ هەر بە جارێک واقیعی مەوجودی لەبەر چاو هێش دەبە و حەزدەکات تا کات ماوە زووتر بمرێت. زیاتر لەسەر پووچکردن و بەهیچ دانانی واقیعی مەوجود لە دنیای خەونە بچووکەکان وجودیان چاکە. سەرئەنجام مرۆڤ دووچاری (نامەبوون) و دەکەن. هەنگدانەوەی لە دونیای سیاسی و کەمەایەتیش دەبێت. دەمارگیرانە حەز لە بەکارهێنانی گوزارشت و چەمکە گشتییەکان دەکەن. جاچ لەسەر ئاستی تاکەکەس، چ لە ئاستی گروپ و کەمەڵ لە حوکمەکاندا. مرۆڤی میتافیزیکیی، بوونەکەی بوونەکی نا واقیعیی و دەرە مێژووە. لەجیکی ئەم جۆرە مرۆڤانە بریتییە لە: (سفر یاحود سەد) لە هەبژاردنەکانیدا، هەتا سادەترین جوانەوەکانی، ویستەکی ئایدیالانەی لە تەکدایە. (نەوەد و نە) پلە دونیای واقیع جەدەن، بەرەو دونیای حەقیقەت لە خیاڵدا. ئەمش زەرجار لە ژێر پاڵپستە و فشاری توندی دەروونی، دووچاری هەڵخلیسکان و داماتی دەروونی دەبنەوە. زەرجاریش .شەک و بەرکەوتنە دەروونییەکان، مرۆڤ بەرەو بژاردە نگەتیڤەکەی دەبەن و. یان بەرەو جۆرێک لە دەمارکیری، پاڵ بە دەروونی مرۆڤەوە دەنێن، بەرەو سەرکەشی و لادان. ئەم نووسەرە بەوەزە کەمەکییت دەکات لەم کتێبەیدا، چەمکەکانی تاوتوێکردووە و

بوردی ووونی کردوونەتەوە...

<<هەشت لە گرنگترین ئەرگیومێنتە خراپەکانی فەلسەفەی ڕۆژئاوا >>*
بە قەڵەمی. د. ئەندریا بانیەر
و.هاوڕێ خالید

<وشە باوەکان ئەتوانن لە تەڵەی دڕوونیدا گیرمان بکەن.>
دەیان ساڵە تەوژینەوە دڕوونیەکان، کار لەسەر شەوازی بیرکردنەوەی نەرێنی دەکەن، کە لەگەڵ زیادبوونی مەترسی خەمۆکی و دڵەڕاوکێ و نائومێدیدا پەیوەستن. یەکێک لەم جۆرە بیرکردنەوەکان شتێکە کە من لەگەڵ نەحەشەکانم زۆر کارم بە نەهێشتنی کردووە، ئەویش بیرکردنەوەی: "هەموو شتێک یان هیچ".
هەروەها پەیشی دەوترێت بیرکردنەوەی ڕەش و سپی یان بیرکردنەوەی دوالیستی، بیرێکە بنەڕەتییەکە ئەویە لە بیری ئەوەی بتوانێت بە وردی بارودۆخێکە هەڵبسەنگێنێت (بەتایبەتی تا ڕادەیەک نەرێنی)، کەسێکیتر شتەکان لە ڕووی ئەوەوە بە ئاشکراتر دەبینێت.
بە نموونە، سەرنج لەم دەربرینانە بدە: شتەکان نێک تەنها تێکدەچن ، بەڵکو بەتەواوی تێکدەشکێنن. ئەمە تەزێک خراپ ناوات – ئەوە خراپترین ڕۆژە تا ئێستا. ئەوە نییە کە هەندێک کەس زەحمەتیان هەیە !
بێگومان ئێگەری ئەوە هەیە کە قسەکانمان کەمێک زیادەڕەیی تێدابێت و دواتر لەڕووی دڕوونیەوە بەو شێوەیە زیانبەخش نەبێت چونکە زۆربەمان کورتە ڕێگایەکمان هەیە بە دەرچوون. بەڵام زیانە ڕاستەقینەکان کاتێک دەبێت کە بیرکردنەوەی هەموو شتێک یان هیچ شتێک، درۆژخایەن بێت. ببە بە خوو و ئەو شەوازەی کە ئەمە لە ژینگەی خەماندا وەها ماماڵە بکەین. جیهان زۆر بە زەقی و نەرێنی بەشێوەیەکی بەرچاو ببینین. ئەمە بە نەرێی خێی وامان لێدەکات هەست بە بێدەسەاتی و ڕەشبینی بکەین بەرامبەر خەمان و خەڵکی جیهانی دەوروبەرمان.

"هەمیشە"
یەکێک لە باوترین وشەکانی بیرکردنەوە هەموو شتێک یان هیچ شتێکە، "هەمیشە" زۆرجار بە شێوەیەکی نەرێنی بەکاردێت، بە وەرگرتنی یەک یان چەند حاڵەتێکی دیاریکراو و گشتگیر بە ئیدانەکردنی کەسایەتی کەسێک یان سروشتی ئەزموونەکانمان. زۆر جار لەگەڵ گشتاندنەکان لە بارەی ڕەفتار یان کەسایەتی کەسێکی تردا تێکەڵ دەکرێت، وەک "هەمیشە درەنگ دەکەویت"، "تە هەمیشە ئەو کارە دەکەیت" یان "من هەمیشە ئیستغلال دەکرێم" بە دڵنیاییەوە، لەوانەیە چەند جارێک

هەبێت کە "هەمیشە" هەست بە وردی بکات. بەڵام لە کاتەکانی تردا، تە لە بازنەیەکی باوەدا دەهێنێتەوە کە شتەکان باشتر نابن، یان هەگرێ لە درێژکردنەوەی هەندێک خەڵاگری و تێگەیشتن بە کەسێک.

"هەرگیز"
ژێرەوەی "هەمیشە"، "هەرگیز" ناتوانێت زیانێکی یەکسان بکات کاتێک بەکاردێت بە ڕزگاربوون لە هیوا، نەرمی، یان سودی گومانەکە. زۆر جار نییە کە "هەرگیز" لە پەیوەندی نەوان کەسیدا ڕاست بێت، وە زۆر بە دڵگەمن یارمەتیدەرە بە بینینی شتەکان لەو چەمکانەدا. بە هەمان شێوە، "هەرگیز" زۆر جار دەکرێت بە شێوەیەکی نەرێنی بگەیەندرێتەوە بە ناوەوە، وەک "هەرگیز پشوویەک وەرناگرم"، "هەرگیز نازانم چی بڵێم لە ئاهەنگەکان"، یان "هەرگیز لە پریزێنتەیشنەکاندا باش کار ناکەم" لەوەش زیاتر، دەکرێت وەک شێوازێک بەکار بهێنرێت بە مانەوە لە دیدی نەرێنی بە داهاتوو، وەک "هەرگیز هیچ شتێک نادەم" یان "شتەکان هەرگیز باشتر نابن"

"هەموو شتێک"
"هەموو شتێک" زۆر جار بەمبەستە کاتێک کە بەکاردێت بە دروستکردنی چیای مەڵهێل، بە جۆرێک لە شتێکی دیاریکراو بە ئەنجامدانی گشتاندنێکی جیهانی. دەکرێت زۆر وزەبەخش بێت کە بڵێین "هەموو شتێک" لە ماوەی زنجیرەیەک ڕووداوی پشوودا بە هێزدا دێنەوات، بە نموونە ئەگەر بتوانێت زوو بە پێکەنینەوە هێنی بوەشێنێت، ئەوا ئەمە زۆر ناکارامەیی نییە. بەڵام کاتێک هەست بە "هەموو شتێک" دەکات بە هێزە دێنەوات، ئەمەش خۆی لە خۆیدا دەبێتە عەقڵییەتێک کە هەگێت لە دەگرێت کە ئەو شتەی کە بە دروستی دەگوزەرێت ببینیت.
"بەتەواوی"
وشەیەک کە زۆر بەناوبانگ بووە لە ڤالی کچ لە ڕۆژکانی 1980 وە زۆر جار بەکاردێت بە شێوازی ئەرێنی ("تەواو ماد، ڕۆ!")، وەک زۆر جار پێدەچێت بەشێک بێت لە بیرکردنەوە لە هەموو یان هیچ لە ئاراستەیەکی نەرێنی:"ئەم کارە بەتەواوی بگەنە"؛ "شتێک تەواو هەڵەیە لەگەڵیدا"؛ "ماهەکەم بەرازێکی تەواوە" کاتێک تە لە بەشکەوە دەچیتە سەر هەمووی بە خراپی و نادروستی، تە خێرا کۆر دەکەیت لە بینینی پێزیتیڤی شاراوەی بارودۆخێک یان کەسێک، دانانی فلتەرکان کە چاکە دەپارێزن بە ئەوەی لەگەڵ تەوانینە دامەزراوەکێت کە خراپەکان بناسێت – کە تە بە گیر دەهێنێتەوە.

"تێکچوو"
بە دنیایەوە هەندێک شت لە ژیاندا بە تەواوی تێکدەشکێت:

تەلەفۆنکەت کاتێک بۆ ئامۆری شوشتندا دەوات، مانگ لە کارتکان کاتێک لێدایەوە. بەڵام وشەی "تێکچوو" زۆرجار بەکاردێت بۆ کارەسات لە ماوەی سەرزەنشتکردن یان ناکۆکیدا. ئایا تا ئێستا هاوبەشکێت یان منداڵەکانت تاوانبار کردووە بە "وەڕانکردنی" شتێک لە خۆداوەکی تایبەت؟، یان بیرت لەوە کردۆتەوە کاتێک کە تۆ لەسەر پڕۆژەیەکی تایبەتیت کە ئیشت دەکەیت بەو شێوەیەی کە ئێستا هەمووی تێکچووە؟ لەوانەیە یارمەتیدەر بێت لەو حاڵەتانەدا بۆ دووبارە ڕێکخستنەوەی ئەزموونەکە. ئایا ئەو خەباتە بەشکۆ لە گۆشەکردن کە دواتر دێیدات؟ ئایا لایەنی دڵخۆکەرەوەیە کە دەتوانرێت بە شێوەیەکی ئەرێنی ڕزگاری ببێت؟ ئایا ڕێگایەکی نوێ خووناککراوەتەوە کە یارمەتیت بدات شتێک فێربیت؟، یان بۆ یەک جار هەموو ناکۆکییەکە چارەسەر بکەیت بۆ کە هەمیشە لەژێر هووکشدا شاردراوەتەوە؟ ئەگەر وابێت، کەواتە هیچ شتێک بۆ ڕاستی تێک نەچووە.

"ناتوانم".

وەک چۆن لەگەڵ وشەی "تێکچوو"، لە راستیدا کاتێک هەیە کە "ناتوانێت" مانای هەبێت. بەڵام زۆر جاریش هەیە کە بە شێوەیەکی زۆر گشتگیر بەکار دەهێنرێت تەنیا هەستی بەدەرەتانی و نائومێدی زیاتر دەکات و شێوازێک لە خۆ تێکدان دەچەسپێنێت، وەک: "ئەمە ناتوانرێت چاک بکرێت"، "من ناتوانم هیچ کارەکی دروست بکەم"؛ "ناتوانم ئەمە چارەسەر بکەم" سەیری ئەوە بکە کە چۆن ئەم وشەیە لە ژیانی ڕۆژانەتدا بەکاردێنیت ئایا دەکرێت بەڕاستی ئەو وشەیە بە شێوازێک بەکاربێنیت کە نەچێتە ناو بیری نەرێنیەوە؟ ئایا ئەوە دەستوەردانە بەمبەستی هەڵسەنگاندنەکی واقیعی تواناکانی تۆیە؟

"هەموو کەس" یان "هیچ کەس"

دیارە لەم ژینگە سیاسییە پڕ هەراو تەمەتەدا عەقڵیەتی "ئەمە دژی ئەوانین" زۆگی داکوتاوە. تووڕەیی زیادی کردووە، کەمێکی تر زۆر بوون– کە دەتوانێت ببێتە هۆی ڕق و کینە. کاتێک ئەم دووانە تێکەڵ دەبن. یەک میکانیزم هەیە بە دەربازبوون. ئەویش ئەوەیە کە گرووپە گەورەکانی خەڵک کە ڕاستیش نین، بەڵام خەڵک بە بیرکردنەوەیەکی نەرێنی، لایەنگری لە گرووپە گەورەترەکان بکەن.. ئەگەر وشەی "هەموو کەس" یان "هیچ کەس" زیاتر بەکار بێت، ئایا بگشتی (سینگەڵکانیش بە تایبەتی) بە شێوەیەکی نەرێنی وا بیرناکەنەوە لەو "هەموو کەس"ە، نەرێی تە ناهێنێت، یان "هیچ کەس" گرنگی بە شتێکی تە نادات؟ ئەی دەربارەی ئەوەی کە لەوانەیە هەستەکانت ئازار درابێت وەک ئەنجامێک دژی جیهان هووبەوو دەبیتەوە، چونکە ئازارت دراوە یان خیانەتت لێکراوە؟.

“چی تر”
وەک وشەکانیتر کاتێک هەیە کە دەکرێت ئەم وشەیە بە شێوازی ئارەزوی بەکار بهێنرێت.. وەک: بەیاردان بە ئاگرتنی خوی خراپ و وازهێنان و پشیمانی لێی. بەڵام لە هەندێ کاتیتردا، ئەوە بەکاردێت بۆ ئاو شتانێی ئابردوو گەڕاون و نوێنرایەتی ئاو شواندنێ مەعریفییە دەکەن بۆ دابەزاندنی تواناکانی تۆ… ئەمانە پڕڵە بیرکەیەکی باون وەک “خۆک زۆر باش نین” یان “من چیتر لە لەوەدا باش نیم”

ڕۆمانی دەن کیشۆت کتێبێ ئافسونەکاویی جیهان.. ئاردەڵان عەبدوڵا

یەکێک لە کتێبە ناسراوەکانی جیهان ڕۆمانی ” دەن کیشۆت”ە لە نووسینی نووسەری ئیسپانی ” میگێل دی سێرڤانتس”. ئەم کتێبە بە دایکی ڕۆمان دادەنرێت لە مێژوودا، لەڕووە ژانری ڕۆمان خۆی خستە ناو ئەدەبیاتی جیهانەوە. وا بە سەرو 400 ساڵ دەچێت بەسەر چاپ بوونی ئەم کتێبەدا، لەپاش ئەم ڕۆمانەش هەزاران ڕۆمانی تر چاپبوون، لە هەشتا ئەم ڕۆمانە وەکو خەرکی پرشنگدار لەناو کتێبخانەی جیهاندا دەدرەوشێتەوە.
ئەم ڕۆمانە بەشی یەکەمی لە ساڵی 1605 دا نووسراوە بەشی دووەمیشی ساڵی 1615 چاپکراوە. هەرچەندە لە جیهاندا هەندێ ناوی ڕۆمانکە ناسراوە، ناوی نووسەرکە ناسراو نییە، دیارە لەمەشدا سێرڤانتس شانسی نەبوو، هەتا لەژیاندا بوو زۆر سوودی لەوەرنەگرت، لەپاش خۆشی، ڕۆمانکە ناوبانگی لە نووسەرکەی بردووە، ئەمەش بەدبەختییەکی تر بە نووسەر.
ساڵی 2002 ئەکادیمیای نەرویژی ڕاپرسییەکی لە جیهاندا کردبوو لەبارەی بەهێزترین و مەزنترین کتێبی ئەدەبی جیهان، ڕاپرسیەکە 54 وەاتی گرتبووە، لەو ڕاپرسیەدا ڕۆمانی دەن کیشۆت بە یەکەم دەرچوو، لە پێش کارەکانی دەستێفسیکی و مەلەر ودانتی و شکسپیرەوە بوو.
هیچ کتێبێک هەندێ ئەم کتێبە کاریگەری بەسەر کەلتوری جیهان بەجێنەهێشتووە، هەتاوەکو ئێستا 50 شاکاری موزیکی و 26 جار فیلمی

لەدەرهێناوە، چەندینجار لەسەر تەختی شانۆکانی جیهان نمایشکراوە، لەناو هونەری باڵەتیشدا لەقەک بەناوی " باڵەتی دەن کیشۆتی " دانراوە. تەنانەت کراویشە بە فیلمی کارتۆنی بە منداڵان. لەرووی ئەدەبیشەوە تەواوی ئەدیبانی جیهانی سەرسامکردووە. گۆرکی نووسەری روسی دەستێفسکی لەبارەی ئەم رۆمانەوە دەڵێت: سەرڤانتس قووڵترین و بەهێزترین نووسەری جیهانە، ئەم رۆمانەش دوایین وشە و جوانترین فکری مرۆڤایەتییە.
هەموو ئەمانە وامان لەدەکات کە لەبەردەم ئەم کتێبەدا تەماشای قوول بکەین و بپرسین، هۆکاری ئەم هەموو کاریگەرییە گەورەیە چییە؟

پێشئەوەی دەستبکەم بە خوێندنەوەی رۆمانەکە، چەندین وتارم لەبارەیەوە بە زمانی ئینگلیزی و عەرەبی خوێندبووە، ئەم هەموو وتار و لێکۆڵینەوە زۆرانە لەبارەی ئەم کتێبەوە بووە مایەی سەرنجی زیاترم.
زۆر دەمکە دەمویست رۆمانی " دەن کیشۆت" ی نووسەری ئیسپانی " سەرڤانتس بخوێنمەوە. ئەمساڵ چاپێکی عەرەبی زۆرباشم دەستکەوت، کە نزیکەی 970 لاپەڕەیە و هەردوو بەشەکەی تەدایە و لەلایەن نووسەری ناسراوی میسری " عەبدولرەحمان بەدەوی" لە ئیسپانییەوە کراوەتە عەرەبی. بەڵێ دەستمکرد بە خوێندنەوەی، نایشارمەوە چ لەرووی ناوەڕۆک و چ لەرووی شێوازی نووسینیشەوە، زۆر جێژم لێبینی. ئەم رۆمانە کەمتەرخەمێکی چیرۆکی سەیرو جوانی تەدایە، چەندین بەسەرهات و سەرکێشی تەدایە، جگەلەوەش زانیاری مێژوویی زۆر گرنگی تەدایە لەبارەی گەلانی ئەوروپا و خەرهەتاوە.
دەستەواژەی " دەن کیشۆت" زۆرجار بەرگوێمان دەکەوێت کە گوزارشت لە کەسایەتییەکی "خەیاڵاویی، زۆرجاریش "فشەکەر" بەکاردێت. جگە لەوەش ئەم رۆمانە تەنها لە بواری ئەدەبدا جێگەی خۆی نەکردەوە، بەڵکە لە بوارەکانی تریشدا کاریگەری خۆی بەجێهشتووە بەتایبەتی لە بواری هونەری تابلۆکێشان، موزیک، ئۆپێرا، فیلم، شانۆ. جگەلەوەش زۆر نووسەری تر سوودیان لە حکایەتە جۆراجۆرەکان ناو رۆمانەکە وەرگرتووەو لە رۆمانەکانی خۆیاندا بەکاریهێناوە.
هەتاوەکو ئەمڕۆ لە جیهاندا زۆر کتێب و لێکۆڵینەوە لەبارەی ئەم رۆمانەوە نووسراوەو هەر کەسەو بەپێی تێگەیشتن و جیهان بینی خۆی قسەی لەبارەوە کردووە، لێرەدا هەوڵ دەدەم تیشکێک بخەمە سەر ئەم رۆمانە مەزنەی جیهان، کە ماوەی 400 ساڵە، تەواوی جیهانی سەرقاڵ کردووە.
سەرەتا پێمخۆشە کەمێک باسی سرڤانتس و ئەو سەردەمە بکەم کە تێیدا ژیاوە، چونکە چ زەمەن و چ شوێنیش هاوکاریمان دەکات لەم نووسەرەو

بەرهەمە جوانەکانی بگەین.

نووسەرێکی بەدبەخت

کاتێک سەیری ژیانی سەرڤانتسم کرد، بینیم وەکو زۆرێک لە نووسەرانی تری جیهان، ژیانێکی زۆر ناخۆش و هەژار و بەدبەخت ژیاوە. هەژاریی، زیندان، ئازاریی، برسێتی، نەبوونی خزانێکی بەختەوەر، کوللەمەرگی ژیاوە.

سەرڤانتس لە 29 ی سێپتەمبەری ساڵی 1547 لە شاری ئەلکالا دی ئیناریس لە ئیسپانیا لەدایک بووە و لە 22 ئاپریلی ساڵی 1616 لە تەمەنی 68 ساڵیدا کۆچی دواییکردووە. هەرچەندە باوکی جەراحێکی ناودار بووە و دایکیشی لە بنەماڵەیەکی ئاینی بووە. پاشان دەچێت بە شاری ئیشبیلیە لە قوتابخانەی یەسوعییەکان ئایین دەخوێنێت.

سەرڤانتس سێ برای تری هەبووە. باوکی پێشتر ئامۆژگاری منداڵەکانی کردووە کە سێ ڕێگە هەیە بۆ گەیشتن بە مەزنیی و خۆشگوزەرانی: یەکەمیان کارکردن لە بواری سەربازیدا. دووەمیان، بازرگانی لەگەڵ هیندوستان. سێهەمیان کڵێسە واتە ببێتە قەشە. سەرڤانتس یەکەمیان هەڵدەبژێرێت و دەبێتە سەرباز. گەرچی براکانی تری یەکەکیان کڵێسە هەڵدەبژێرێت، ئاوی تریشیان بازرگانی.

جەنگی ئاماژەیە لەکاتی باسکردنی حکایەتی " دیلەکەدا" لەبەرگی دووەمدا، هەمان حکایەتی ژیانی شەخسی خۆی بەکاردەهێنێت، بەڵام ناوەکەی گۆڕیوە دەڵێت: پیاوێک هەبووە سێ کوڕی هەبووە، ئەم ئامۆژگارییەی کردوون.

پاشئاوەی خوێندن تەواو دەکات، ئیسپانیا بەجێدەهێڵێت و دەچێت بۆ ئیتالیا. کەمێک هەکار هەیە بۆ ئەم سەفەرەی، هەندێک سەرچاوە دەڵێن گوایە کێشەی شەخسی لەگەڵ کەسێکدا هەبووە، هەندێکی تر دەڵێن گوایە حوکمی یاسایی لەسەر بووە کە سزای 10 ساڵ بدرێت و دەستی بڕن. بۆیە ئاوێش بۆیاریداوە رابکات.

بەهەرحاڵ سەفەری بۆ ئیتالیا لە ڕووی کەلتوریەوە سوودی زۆر لەوەرگرتووە، ئەو لە کاتێکدا سەردانی ئیتالیای کردووە، کە لە قۆناغی ڕێنانسازدا بووە و شارە گەورەکانی وەکو فلۆرێنسا و ناپۆلی و ڤینیسیا و میلانەی بینیووە. وەکو خۆشی لە ڕەمانەکێیدا دەڵێت: "شاری ناپۆلی جوانترین و دڵەمێندترین شاری جیهان بوو. ل157 بەرگی دووەم." هەرچەندە ئێستا ناپۆلی یەکێکە لە شارە هەژارەکانی ئیتالیا. لەهەمانکاتیشدا فڕبوونی زمانی ئیتالیا، دەرگایەکەی گەورەی بۆ کردەتەوە تاوەکو شارەزایی کەلتوری دەوڵەمەندی ئیتالی بێت. ژیانی لە ئیتالیا، کاریگەری گەورەی بەسەرەوە هەبووە لە

ڕەمانی دەن کیشەتیدا ڕەنگدانەوەی گەورەی هەبووە.
لەساڵی 1568 دەبەتە سەرباز و دواتریش دەچێتە کەشتیگەلی ئیسپانییەوەو بەشداری جەنگەکانی ئەم سوپایە دەکات دژی تورکە عوسمانییەکان، بەتایبەتی جەنگی لیپانتەی ساڵی 1571. لەم جەنگەدا سوپای ئیسپانیا و ئەوروپییە هاوپەیمانەکانی جەنگەکە دەبەنەوە. ژیانی سەربازی لە ڕەمانی دەنکیشەتدا ڕەنگدانەوەی گەورەی هەبووە.

دواتر کاتێک دەگەڕێتەوە بۆ ئیسپانیا لە ڕێگەدا کەمێک کەشتی چێتەی تورکی دەیگرن و ماوەی پێنج ساڵ لە جەزائیر وەکو دیل و کۆیلە دەگیرێت. دواتر نامە بۆ کاتبی پادشا ڤلیپی ئیسپانیا دەنێرێت تاوەکو فریای ئەو و 500 ئیسپانی تر بکەون، کە کەوتونەتە دەستی سوپای تورکەکان لە جەزائیر. سەرڤانتس ماوەی 5 ساڵ لە جەزائیر دەمێنێتەوە دواتر ساڵی 1580 لە ئەنجامی دانوستانی شاندی ئیسپانیا، 500 ئەقیە دەدەن بۆ حاکمی جەزائیر و ئازاد دەکرێن.
کاتێکیش دەگەڕێتەوە بۆ ئیسپانیا، سەرڤانتس هەژاریی و بێکاریی و برسێتی بەرەکی دەگرێت و تامی ئازادییەکەی ناکات. پاشان دەچێتە شاری مەدرید لەوێندەر لەگەڵ "کەنتالینا دی پالنتیوس" خەزان پێکدەهێنێت، بەبێ زەماوەند لەگەڵ ئەم ژنە. لەم ژنەش تاکە کچێکی دەبێت، بەداخەوە کاتێک ئەم کچەی گەورە دەبێت، ڕووبەڕووی سکاندالێکی گەورەی یاسایی و کەمایەتی دەکاتەوە، ئەمەش هێندەی تر دەرووحی ئەم کەسە نووسەرە دەهەژێنێت.
سەرڤانتس وەکو بەشێکی زۆری نووسەرانی جیهان، هەتا لەژیاندا بوو، هەژاریی و برسێتی، زیندان، دەربەدەریی زۆری بینیووە. ژیان زۆر بەرەحمانە بووە لەگەڵیدا، ئەم ئازارو مەینەتییانەشی، کاریگەری گەورەی بەسەر شێوازی نووسین و بیرکردنەوەی ئەم نووسەرە هەبووە، بەتایبەتی لە ڕەمانی دەنکیشەتدا، کە بە شێوازێکی گاڵتەئامێزی ڕەخنە لە کەمەگەی ئیسپانی دەگرێت بەتایبەتی چینی دەوڵەمەند و پیاوانی ئایینی و دەسەڵاتدارانی میرو میرزادەکان.

ناوەڕۆکی ڕەمانەکە
ئەم ڕەمانە باسی ژیانی نەجیبزادەیەکی ئیسپانی دەکات کە ناوی "ئەلونسە کیشانو" یە کە تەمەنی سەرو پێنجا ساڵێ لەگەڵ خوشکەزایەکیی و خزمەتکارەکی، لە گوندێکی هەرەمی لامنتشا دەژین، ئەم هەرەمە دەکەوێتە ناوەڕاستی ئیسپانیا. ئەو خاوەنی کێگەیەکە و زەویوزاری هەیە و خەریکی کشتوکاڵ کردنە. ڕووشی ژیانی باش و کەشێی دارایی نییە، بەڵام کەشێی ئەم پیاوە ئەویە ماوەیەکی زۆر

خەریکی خوێندنەوەی چیرۆکی سوارچاکیی دەبێت کە لەو کاتەدا واتە لە سەدەکانی 15 و 16 دا لە ئیسپانیادا زۆر بڵاوبووە. ئەلونسۆ پاشماوەیەک بەیارمەتی شێتانە دەدات و ژیانێکی نوێ بە خەیاڵەکانی دەبەخشێت.
پاشان دەکەوێتە حاڵەتێکی دەروونی خراپەوە خەڵکی لەدەبێتە کۆمەڵێک بەهەز و قارەمان کە ئامانجی لە ڕووی دەروونیەوە پەی دەبەن" شێتی خۆ بەگەورەزانین و نەجرسیەتێکی تونددەوانە" ئەو خەڵکەی لەدەبێتە سوارچاکێکی ئازا و قارەمان و سەرکەش، کە دەیەوێت دژی زوڵم وستەم بوەستێتەوە داکۆکی لە خەڵکی هەژارو ستەمدیدە بکات، هەربۆیە بەیار دەدات ماڵ و گوند بەجێبهێڵێت و دەستبکات بە گەڕان وپشکنین بەناو وڵات و دژی ستەمکاری بوەستێتەوە. لەمشدا دراوسێکیی هەژاری دێتە ناو مەیدانەوە بەشداری ئەم سەرکەشییە دەکات کە ئاویش "سانشوا پانزا" یە ، ئامیش جوتیارێکی هەژارە لەگەڵ ژنەکەیی و کچەکەیدا ژیانێکی هەژارانە دەژین، بەڵام ئامیش بە بەیارە شێتانەکەی میرەکەی سەرسام دەبێت و دوای دەکەوێت، هەرچەندە ژنەکەی دژی ئەم بەیارەیە.
ئەلونسۆ یەکسەر نازناوێکی نوێ بە خەیاڵەکانی دەبەخشێت کە ئاویش " دەن کیشۆت، یان دەن کیخۆت" ئامیش دەبێتە ناونیشانی ڕمانەکە. سواری ئەسپە پیرەکەی دەبێت کە ناوی ڕەسینانتە و سانشواش بە سواری کارەکەیەوە دوای دەکەوێت.

دەن کیشۆت و سانشوای خزمەتکاری دەستدەکەن بە گەڕان بەناو شارو شارۆچکەکان و گوندەکانی ئیسپانیا و لەمشدا ڕووبەڕوی کەمەک ڕووداوی سەیرو سەمەرە دەبنەوە. لە هەمووشی سەیرتر مشك و دونیا بینینی دەن کیشۆتە، کە دەتوانم بڵێم نزیکە لە شێتیەوە، لەم کاروانی گەڕانەدا ڕووبەڕوی کەمەک ڕووداو دەبێتەوە، لەهەموویان گرنگتر جەنگی لە دژی کەمەک ئاشی هەوایی پەی وایە ئامانە کەسانی ئەفسوناوین و هاتون ئەم بکوژن، یان پاڵامار دانی گاڵان و شوانەکانی پەی وایە ئامانە سوارچاکن و هاتوون پاڵاماری بدەن، یان ئازادکردنی کەمەک دزو چەتە، پاشئاوی هەیدەخەتڵنن کە گوایە بەناهەوا گیراوان، دواتریش کاتێک ئازادییان دەکات، دەستدەکەن بەدزین و ڕووتکردنەوەی ئاو. یان پاڵامار دانی کاروانێکی پرسە ، پەی وایە پاڵاماری لەشکرێک دەدات. یان هەتڵەکی لەدەبێتە کۆشکی شاهانە و خۆشی بە ئیمپراتۆر دەبینێت، یان دەکەوێتە شەڕ شمشێر لەگەڵ دارودرەخت. هەموو ئامانەش بەوپەڕی قناعەتییەوە دەیکات و پەی وایە ئامانە چیرۆکی هەقیقیین. لەمدا ئاوەمان بە دەردەکەوێت کە ئاو جاوە فانتازیی و خەیاڵیی دەن کیشۆت تێیدا دەژی، هی کەسێکی

ئاسایی نییە. ئەو هەمیشە لە خەیاڵیدا کەشتیەکی دروست دەکات، کە زۆر دوورن لە راستییەوە، خەی لەمدا قارەمانە و سوارچاکی یەکەمە. دواتریش چیرۆکەکی خۆشویستی خەیاڵیئامێزی بە خەی دروست دەکات لەگەڵ ژنە گوندیەکی ئاسایی، کە لێیدەبێتە شازادە خاتوونەکی مەزن، ئەویش "دڵسنیا دڵل یویوسو" دەن کیشت لەمەشدا بەشوویەکی خەیاڵئامێزی عاشقی ئەم ژنە لادێیە دەبێت و لێی دەبێتە شازادە خانمەکی جوان و ناسک و نازدار، لەحاڵەتێکدا ئەو ژنەکی ئاسایی گوندییە. خەشی لە دیالۆگێکیدا لەگەڵ خانمە دەق هرموسا دەڵێت: خەشم نازانم ئایا دڵسنیا بوونی هەیە یان نا، ئایا راستییە یان خەیاڵییە، ئەم شتانەش پەویست ناکات هەندە لێی قووە بینەوە، بەڵام ئەوەی دەیزانم کە ئەو خانمە هەموو سیفاتکی جوانیی و باشی تێدایە کە دەبێت لە ژنەکدا هەبێت.ل 379 بەرگی دووەم.
پاشماوەیەک دەن کیشت نامەیەک بە خەشویستەکەی دەنێرێت و خەی دەداتە شاخەک و لەوەندەر کۆشکی شێت دەناسێت کەبە هەی چیرۆکەکی خەشویستییەوە ڕووشی ژیانی تێکدەچێت، ماوەیەک لە ئەشکەوتێکدا خەی دوورە پەرێز دەگرێت.

خودناسین

لەهەمووشی سەیرتر سانشەی خزمەتکاریشی تووشی هەمان نەخشی "میر"ەکەی دەبێت، کاتێک دەن کیشت بەڕێنی پەندەدات کە هەموو ئیسپانیای لە پیاوخراپان پاکردەوە، بیکاتە والی دوورگەیەکی ئیسپانیا، ئەویش لەم خەوندا دەژی. تا دەگەنە لای میرەک و کاتێک بەم حیکایەتیان دەزانێت بە درۆوە سانشە دەکەنە والی دوورگەیەک، سانشەش زۆر دەی خەشدەبێت، بەڵام دواتر پیلانێکی بە دادەنێن و گوایە لەشکری دوژمن دێتە دورگەکە، سانشەش زۆر تێکدەچێت و دەترسێت، دواتر بیار دەدات کە بگەڕێتەوە بۆلای دەن کیشتی ئاغای، چونکە بەی دەردەکەوێت کە ئەو ئەهلی دەسەڵات نییە و ناتوانێت ببێتە حاکمی هیچ شوێنێک. ئەم خودناسینەش پەیامەکی گرنگی تری ڕەمانەکەیە.

دوو هاوەڵی بەئەمەک

لە گوندەکەدا دەن کیشت دوو هاوەڵی نزیکی دەبن، یەکەکیان قەشەیە ئەوی تریش سەرتاشەکە. ئەمان دەزانن کە دەن کیشت لە ڕووی دەروونییەوە نەخۆش کەوتووە، هەوە دەدەن بە دوایدا بگەڕێن و وای لە بکەن و بە هەر شێوەیەک بووە بیگرن و بیهێننەوە بە گوندەکەی خۆیان و دووبارە خەریکی ژیانی ئاسایی بێتەوە. لەمەشدا هەوە دەدەن کۆشکی گەنج پەیدا بکەن کە لە ڕووی جەستەییەوە زۆر بەهێز، بە

فە دیبەنە بەردەم دەن کیشت و پەی دەن ئەمە سوارچاکەکە دیەوت لەگەدا بەتە مەیدانی شمشربازییەوە. یەکەمجار دەن کیشت بەسەریدا سەردەکەوت، بەڵام دوای ماوەیەکی تر ئەمان دووبارە هەوە دەدەنەوە بە شەویەکی تر فەی لەبکەن، ئەمجارە بەمەرجێک یاریەکە دەکەن، کە هەرکامیان دەاندی دەبەت واز لە سوارچاکی بهێنت. لەکەتاییدا دەن کیشت دیەدەنت دووبارە لەگە سانشە دیگەننەوە بە گوندەکیان.
لەکەتاییشدا دەن کیشت دەتەوە هەش خەی، بەڵام هیچ سوودی نابەت چونکە لە کەتایی تەمەنیدایە و رووبەروی نەخشیەکی قورس دەبەتەوە و کەچی دوایی دەکات.

شەوازی نووسین

ڕەمانەکە بە دوو بەش نووسراوە، بەشی یەکەمیان لە 52 فەسە پێکهاتووە، ئەم بەشیان ساڵی 1605 نووسراوەو چاپکراوە، بەشی دووەمیان کە زەرترە لە 74 فەسە پێکهاتووە و ساڵی 1615 نووسراوە و چاپکراوە.
یەکێک لە خاە بەهێز و گرنگەکانی ئەم ڕەمانە شەوازی نووسینیەتی، چونکە وەکو پێشتریش ئاماژەمان پێکرد، ئەم ڕەمانە دەبەتە سەرەتای نووسینی ڕەمان لە هەموو جیهاندا. نووسەر بە پێچەوانەی چیرۆکەکانی سەدەی ناوەڕاستەوە کە زیاتر سیمایەکی حکایەتئامێز و فەنتازیی و خەیاڵ بەسەریدا زاڵبوو. بەڵام لەم ڕەمانەدا نووسەر هەوڵیداوە زیاتر ریالیزم تێیدا زاڵ بەت.
جگەلەوەش کەمەک تەکنیکی نوێی داناوە کە دواتر لە ژانری ڕەماندا بەکاردەت بەتایبەتی تەکنیکی " دیالۆگ، ڤرە دەنگی، وەسفکردنی پاڵەوان لەهەموو ڕوویەوە بەتایبەتی لایەنی دەروونیی و کەمەایەتی، گرێی ئەدەبی، ڕۆگەزی کتوپڕ. بوونی پاڵەوانی زەر، مەنەلۆگ".
لەهەمووی گرنگتر دانانی ڕۆگەزی ڤرە دەنگیی و گرێی ئەدەبییە، ئەمەش لە بەشەکی زەری ڕەمانەکەدا دیارە. لە زەر حاەتەدا بەتایبەتی لەکاتی باسکردنی چیرۆکەکانی ناو ڕەمانەکە هەردوو ڕۆگەزی گرێی ئەدەبیی و فلاش باگ بەکار دەهێنت. بە نموونە لە فەسەی 27 لە بەرگی یەکەم باسی حکایەتی کردینە و لەسندەی خەشویستەکەی دەکات، بەڵام تەواوی ناکات تا لە فەسەی 36 بەرگی یەکەم تەواوی دەکات.
خاەکی بەهێزی تری ئەم ڕەمانە چێنتەی داشتن و وەسفکردنی پاڵەوانی ناو ڕەمانەکەیە، کە نووسەر زەر بەجوانی باسی هەموو لایەنی پاڵەوانەکان دەکات، ئەم وەسفە وردەش بەئەوە دەگەتەوە کە بەشەکی زەری ئەو پاڵەوانانەی کە نووسەر باسی کردوون، لەژیانی

تایبەتی خۆیدا بینیوین و مامەڵەی لەگەڵدا کردوون، بۆیە زۆرباش توانیوێتی لەناو ڕەمانکۆیدا باسیان بکات.

قسەکردن لەگەڵ: خوێنەر
لەزۆر شوێندا نووسەر دەکەوێتە گفتوگۆ لەگەڵ خوێنەران، ئەمەش جۆرێکی نوێبوونە لەو سەردەمدا کە نووسەر لەگەڵ خوێنەردا قسە بکات. لەلایەکی ترەوە سەرڤانتس نووسەرێکی هەڵبژاردووە بە ڕەمانکەی کە ئاوێش مژوونوسێکی عەرەبە بەناوی سەیدی حامد بن الابل. من خۆشم لەم شێوازی نووسینە تێناگەم بۆچی نووسەر ئەم کارەی کردووە، بەڵام لەهەمانکاتیشدا جۆرێکی نوێ بووە لە شێوازی نووسین.

دژایەتیکردنی ئەدەبی سوارچاکی سەدەکانی ناڤین
پەیامی سەرەکی ئەم ڕەمانە هەر لەسەرەتاوە دیارە ئاوێش دژایەتیکردنی ئەدەبی سوارچاکیی سەدەکانی ناڤینە. نووسەر هەوێداوە ئاوە پیشانی خوێنەر بدات، کە هەکاری تێکچوونی باری دەروونی دەن کیشەت ئاو ئەدەبیە کە لەو سەدەیەدا باوی بوو.
وەک پێشتریش وتم ئەم ڕەمانە کەتاییهێنا بە ئەدەبی سوارچاکی کەلە سەدەکانی ناڤیندا بڕوێی هەبوو، لە زۆرشوێنی ڕەمانکەشدا بە ڕاستەوخۆیی دژایەتی ئەم ئەدەبە دەکات.

بە نموونە لە زاری قەشکاوە دەڵێت:
"من ڕقم لە هەموو ئەدەبی سوارچاکییە و دەموەت هەرچی ئاو کتێبانە هەیە کە لە کتێبخانەکەی دەن کیخۆتدا هەن، هەموویان بسووتێنم، ئەدەبی سوارچاکی زۆرێری گۆڕە بە دەوڵەت دەگەیەنێت، هانی فەساد دەدات و لەدەستدانی کاتی خەڵکی دەکات، هەموشیان لەرووی ناوەڕۆکاوە یەک شتن، یەکێکیان بخوێنیتاوە دەزانیت ئاوانی تریش هەمان شتن، هەموشی لە خورافاتی کۆن سەریهەداوە، چیرۆکانیان مایەی گاڵتەجاریە و هەموو ناوەڕۆکانی مایەی پێکەنین و گاڵتەجاریە بەعەقڵی خەڵکی، چونکە هەموو چیرۆکان دوورن لەراستیی و واقیعاوە. ل133 . بەرگی دووەم

هەوڵی دزینی لەلایەن نووسەرێکی ترەوە
هەمیشە دزینی ئەدەبی کێشەیکی گۆڕەی ناو جیهانی ئەدەب بووە. لەپاش تەواوبوونی بەشی یەکەمی ڕەمانکە، نووسەرێکی ساختەچی و نەیاری سەرڤانتس بەناوی ئالونسو دی ئابیانیدا لەساڵی 1614 هەڵدەستێت بە نووسینی بەشی دووەمی ڕەمانکەی دەن کیشەت. لەڕگەی ئەمشاوە دیاوەت رق وکینەی خەی بە سەرڤانتس تەواو بکات، چونکە ڕەمانکەی بە زمانێکی زبر و قسەی ناشرین و سووک نووسیبوو.

هەرئەمش وا لە سەرقانتس دەکات کە پەلە بکات لە تەواوکردنی بەشی دووەمی رەمانەکە و لە سالی 1615 دا بەشی دووەم بڵاودەکاتەوە. جگەی ئاماژەیە لە پێشکی بەشی دووەمی رەمانەکەدا، باسی ئەم هەوڵی دزینە دەکات لەلایەن ئەلونسو دی ئابیانیدا. هەرچەندە ئەم هەوڵە نزیکەی ئەو نووسەرە سەری نەگرت و جیهان تەنها باسی کتێبەکەی سەرقانتس دەکات.

بابەتە گرنگەکانی ناو ئەم رەمانە

ئەم رەمانە جگە لەرووی ئەدەبییەوە لە رووی ناوەرۆکیشەوە قسەی لە کەمەڵک بابەتی گرنگ کردووە کە پەیوەندیان بە مرۆڤەوە هەبووە و نووسەر هەوڵیداوە قسەی خۆی لەبارەیانەوە بکات و لە پێش هەموشیانەوە "جەنگ و ئاشتی، ئازادیی و کۆیلایەتی، خۆشەویستی، رق و کینە، خودناسین".

نەخشی خەباگۆرەزانین و لە وەهمدا ژیان

پەیامی سەرەکی ئەم رەمانە باسکردنی ئەو کەسانەیە کە لەرووی دەروونییەوە دەکەونە حاڵەتێکی زۆر خراپەوە وەنەیەکی شواویان لەبارەی خودی خۆیانەوە هەیە و پێیان وایە کە کەسێکی مەزن و گەورەن و لە وەهمدا دەژین و ناتوان رووی راستی خۆیان و دەوروبەر وەکو خۆی ببینن. ئەمش نەخشییەکی دەروونی زۆر خراپە، بەداخەوە بەشێکی خەڵکیش تووشی ئەم نەخشییە دەبن بەتایبەتی سیاسەتمەدارەکان.

مرۆڤ

مرۆڤ دەبەتە چەقی بیرکردنەوەی نووسەر و لە زۆر شوێندا بەشەوەی جیاواز قسەی خۆی لەمبارەیەوە کردووە. بەتایبەتی لایەنی دەروونی گرنگی زۆری هەیە، چونکە ئەو حاڵەتەی دەن کیشەت، تووشی زۆر کەس دەبەتەوە کە پەی وایە کەسێکی مەزن و ئازا و قارەمانە، بەڵام لە راستیدا بەو شێوەیە نییە.

لە دیالۆگەکیدا لەگەڵ سانشۆی خزمەتکاریدا دەڵێت:

مرۆڤەکان سەر زەوی چوار جۆرن:

یەکەم: پێشتر خاوەنی هیچ نەبوون دواتر دەبنە خاوەنی هەموشتێک بە نموونە ئالی عوسمان، پێشتر کەمەڵک شوانی هیچوپوچ بوون، ئێستا بوونەتە خاوەن دەسەڵات.

دووەم: ئەوانەن کە لە بنەچەوە خاوەنی سامان و دەسەڵات بوون، خۆشیان پارێزگاری لەو سامانە دەکەن و زیاتری دەکەن، بە نموونە میرەکان کە بە میراتی بۆیان ماوەتەوە.

سێیەمیان: ئەوانەی کە پێشتر خاوەنی سامان و دەسەڵاتی زۆر بوون،

ئەستا هیچیان بە نەماوەتەوە لە ناوچوون، بە نموونە حاکمکانی دەوڵەتی میدیی و ئاشووریی و یەنانی وبەربەرەکان.
چوارەمیان: کە زیاتر خەڵکی گشتی یان بەرە خەڵک دەگرێتەوە، ئەمانە هیچ سوودیان نییە تەنها ژمارەی زیندووەکان زیاد دەکەن و هیچ سوودێکیان بە مرۆڤایەتی نییە. ل 214 بەرگی دووەم.

جەنگ و ئاشتی
ئەم رەمانە زەرجار یارمەتیمان دەدات کە ئاگاداری ڕووشی ژیانی سیاسی و ئابووریی و کۆمەڵایەتی ئیسپانیا و تاڤادێکیش جیهان بین لە سەدەی پانزەو شانزەدا. نووسەر لەم رەمانەدا هەوڵیداوە لەپەنا سەرکەشییەکانی دەن کیشۆتدا باسی ژیانی سیاسی ئیسپانیاش بکات بەتایبەتی ئاوەی پێوەندی بە جەنگەوە هەیە. بەتایبەتی جەنگ لە دژی داگیرکاری تورکی. ئەم رەمانە لە زەر شوێندا باسی مینەتییەکان جەنگی کردووە.
لەهەمانکاتیشدا لە زەرشوێندا هەستی دژایەتییکردنی جەنگی تێدا بەدیدەکەین. بە نموونە لە بەشی دووەمدا دەڵێت: کەسانی ژیر و حەکیم و دەوڵەتە باشکان، هیچ کاتێک خەیان ناخەنە ناو جەنگەوە تەنها لە چوار حاڵەتدا نەبێت: یەکەمیان : بەرگریییکردن لە ژیانی خەیان. دووەم: بەرگرییکردن لە شەرەفی خەیان و ژن و ماڵ و منداڵیان. سێیەم: بەرگرییکردن لە عەقیدەی کاتۆلیکی. چوارەمیان: بەرگرییکردن لە پادشاکانیان. بەڵام هەڵگیرساندنی جەنگ بەناوی تەڵسەندنەوەی زاڵمانەیە، چونکە هیچ تەڵەکردنەوەیەک عادیلانە نییە و دژی شەریعەتی مەسیحییە، چونکە مەسیح داوامان لەدەکات دوژمنەکانمان خۆشبوێت. ل 349 بەرگی دووەم.
لەڵایەکی تریشەوە دژی تاوانەکانی جەنگ دەوستەتەوە لەمشدا ئەو تەنها سەرکردەکان بە تاوانبار نازانێت، بەڵکە سەربازەکانیش لای ئەو تاوانبارن. " ئەو سەربازەی کە فەرمانەکی سەرکەکەی جێبەجێدەکات، بەم کارەی لە کاری سەرکەکەی کەمتر نییە و ئەویش تاوانبارە. ل 120 بەرگی یەکەم
لەهەمانکاتیشدا زەر هاوسۆز لەگەڵ سەربازەکان و پێی وایە ئەوان هەمیشە قووربانی جەنگەکانن لەمبارەیەوە دەڵێت: "سەربازەکان لەبەر مووچەیەکی مانگانەی کەم، خەیان دەخنە ژیانەکی مەترسیدارەوە، زەرجاریش وەریناگرن. زەربەشیان جلوبەرگی باشیان لەبەر نییە، لە زستاندا لە سەرما نایانپارێزێت، زەربەیان لە مەیدانی جەنگدا قاچ یان دەست، یا سەریان دەپەڕێت، گەر شانسیان هەبێت و خوداش ڕەحمیان پێبکات و بریندار دەبن. هەمیشە سەربازەکان لە جەنگەکاندا زەرەمەندی سەرەکین و ژمارەیان لەناو کوژراوەکاندا هەزارانن، لە

جەنگەکانیشدا هیچ کاتێک سەرباز سوودمەند نین بەڵکو سوودمەندەکان سێ و چوار کەسن. لەبەرئەوە سەربازەکان زەرترین زیان دەکەن و هیچ سوودمەند نین. ل 58 بەرگی دووەم.

ئازادیی

لە زەر شوێندا قسەی لەبارەی ئازادییەوە کردووە. لە دیالۆگەکیدا لەگەڵ سانشۆ دەڵێت: هاوڕێم، گرانبەهاترین نیعمەت کە خودا بە مرۆڤی بەخشیوە، ئازادییە، بەهاو نرخی ئازادی لە هەرچی سامانی سەر زەویی و ئەوانەشی کە لە ژێر دەریاکاندا شاراونەتەوە، بەنرختر و گرانترە. هەر لەبەرئەویش دەبێت مرۆڤ و ژیانی خۆی لەپێناودا بەخت بکات، هەروەها دژی کۆیلایەتی بوەستێتەوە کە دوژمنی ئازادیە، ل 532 بەرگی دووەم.

ڕەحی شەشگەری

راستە دۆن کیشۆت لەلایەکەوە گوزارشت لە کەسێک دەکات کە لە ڕووی دەروونییەوە تووشی کێشە بووە و لەوەهمی کەسایەتییەکی بەهێزدا دەژیی، بەڵام لەلایەکی ترەوە دۆن کیشۆت گوزارشت لە ڕەحی کەسایەتیی شەشگەیش دەکات، چونکە لە زەر شوێندا باس لەوە دەکات کە ئەو لە دژی ستەمکاران و پارێزگاریکردن لە خەڵکی هەژار و ستەمدیدە خەبات دەکات، ئەمەش لە سەدکانی دواتر خۆی لە گیانی کەسانی شەشگەردا دەبینێتەوە.

لە دیالۆگەکیدا لەگەڵ سانشۆ دەڵێت: پەیامی من ئەوەیە کە دژی ستەم و چەوسانەوە بوەستەوەو هاوکاری کەسانی هەژارو لەقەوماو چەوساوە بکەم، ل 198 بەرگی یەکەم.

گیڤاریزم و دۆن کیشۆت

لە زەر شوێنیشدا هەست بە ڕەحیەتی گیڤاریزم دەکەم، لە زەر شوێندا دۆن کیشۆت دەڵێیت گیڤارایە قسە دەکات. دۆنیام کە گیڤاراش ئەم ڕەمانەی خوێندەتەوە کاریگەری لەکردووە.

"من پیشەی سوارچاکی ڕەگەم پێ نادات کە ڕەچکەیەکی تر بگرم، چونکە ئیسراحەت و خواردنی بەتام و خەش و جلوبەرگی کەشخە و ڕابواردن، ئەمانە بە پیاوی ناو کەشکەکان دروستبووە، بەڵام ئەوانەی کە پێیان دەڵێن سوارچاک، دەبێت ژیانێکی ناخەش بژین و کەمبخەون و هەمیشەش چەکیان لەشان بێت، کە منیش یەکێکم لەوانە. ل118 بەرگی یەکەم

هەروەها لەپاش ئەوەی چوار ڕۆژ لە ماڵی دۆن بیجێی نەجیبزادە دەمێنێتەوە زەر خزمەتی دەکەن، بەڵام چیتر رازی نابێت لەوە بمێنێتەوەو دەڵێت: "نابێت سوارچاک لە ژیانێکی خەشیی و ڕەفاهەتدا بژیی، چونکە ئەمە لە کاروانی گەان و سەرکەشی دووریدەخاتەوە. ل

289 بەرگی دووەم "
تاادەیەکی زەریش گیفاراش هەمان شت دەڵێت، ئەو دەڵێت کە کەسی شەشگەر نابێت ژیانی بەرجوازیانە بژیی، بەڵکو دەبێت ژیانکی هەژارانە و شەشگەڵانە بژیی و هەمیشە چەکی لەشان بێت.
بە بەوای من دەن کیشەت هەنگری پەیامکی شەشگەریشە کە دواتر کاریگەری گەورەی بەسەر گەلانی ئیسپانی زمانەوە داناوە، نەک لە ئیسپانیا بەڵکو لە ئەمریکای لاتینیش، هەتاوەکو ئەمڕۆش ئەمریکای لاتین لانکەیەکی بەهێزی بزووتنەوە شەشگەریینکانە.

خەشەویستی
لەم ڕەماندا کەمێک چیرکی خەشەویستی هەمجەر و جوانی تێدایە، کەهەریەکەیان گوزارشت لە حاڵەتکی خەشەویستی دەکات، دەتوانم بڵێم خەشەویستی پانتاییەکی گەورەی لەم ڕەماندا داگیرکردووەو نووسەریش لە زەر شوێندا قسەی خەی لەمبارەیەوە کردووە.
"خەشەویستی وەکو مەرگ وایە، تووشی کەشکی پادشا مەزنەکان و کەلاوەی شوانکارە هەژارەکانیش دەبێتەوە، کاتکیش خەشەویستی بەتەواوەتی دەست بەسەر دەی کەسکدا بگرێت، ئەوا یەکەمین شت کە دەیکات، نەهەشتنی هەموو جەرە ترس و شەرم و حەیایەکە،،ل535 بەرگی دووەم.

دەوەمەندیی و هەژاریی و پیسکەیی
لەمبارەیەوە دەن کیشەت قسەی خەی دەکات و دەڵێت:
دەوەمەندی بەبە بەخشندەیی، هچ نییە جگە کەسکی پیسکەی سواکەر نەبێت، خاوەندارەتی سامان گرنگ نییە، بەڵکە چۆنێتی بەکارهێنانی دەبێتە هەی خەشیی و کامەرانی بە مرۆق، لەسەرو ئەمەشەوە دەبێت بزانیت، چۆن دەتوانیت بەشەوەیەکی باش و گونجاو بەکاریبهێنیت. ل 214 بەرگ دووەم.

جواناسی
وەکو پشتریش وتم دەن کیشەت قسەی لەسەر هەموو شتێک کردووەو زەرجاریش قسەکانی جددیەت و ژیریی پەوە دیارە، بە نموونە کاتک باسی جواناسی دەکات دەڵێت:
"دوو جەر جوانی هەیە، جوانی جەستە و جوانی ڕەح. جوانی ڕەح لە ڕەز، ئەمانەت، ڕەوشتی باش، پیاوچاکیی و میواندەستیی و سەخاوەت و پەروەردەی باشدا دەردەکەوێت. ئەگەر ژنەکیش زیاتر هەست بە جوانی ڕەح بکات و لە جوانی جەستە، ئەوا ئەوکاتە عیشقەکە بەهەزتر و توندوتیژتر دەبێت. ل 535
جوانی بە ژنی شەریف وەکو ئاگرێک وایە لە دوورەوە دەبرسیکێتەوە یان وەکو شمشەرێک کە ناجووەت، ئاگرەکیش لە دوورەوە کەس

ناسووتێنەت، شمشێرکێش کە ئاگر لە نزیک نەکەوێتەوە و نەجووڵێت، کەس بریندار ناکات ،ل131 بەرگی یەکەم
ئامۆژگاری دەستات
ئۆکاتەی سانشۆ بە درۆو دەکرێتە والی دوورگەیەک، دەن کیشت دەستدەکات بە ئامۆژگاریکردنی کە چۆن دەبێت مامۆستا بکات لەگەڵ دەستاتدا. لەمبارەیەوە دەڵێت:
یەکەم خودا بناسە، چونکە لەخودا پەرستیدا حیکمەت هەیە.
دووەم: خۆت بناسە و بزانە کە تە خاوەنی چیت، تووشی غرورو لووتبەرزی نەبیت، لەبیرت نەچێت کە تە کاتی خۆی شوانی بەراز بوویت، لە بنەچەی خۆت پەشیمان نەبیتەوەو کەسکی خاکی بە.
سێیەم: با هەست و هەوا تەحکوم نەکات ، چونکە ئامانە دەبنە هۆی جەهالەت، با زیاتر فرمێسکی کەسی هەژار کارت تێبکات، تاوەکو سکاڵای کەسی دەوڵەمەند. هەوە بددە بەدوای هەقیقەتدا بگەڕێت، هەوە بددە حوکمی یاسا جێبەجێبکەیت، لە سزای تووندی یاسا مەترسە چونکە زەرجار ئەو دادوەرانەی حوکمی توند دەدەن زیاتر دەناسرێن تاوەکو ئەوانەی حوکمی سووکی خەڵکی دەدەن. ئاگر کرا حوکم بەسەر کەشێیکی کەسکی دوژمنت بدەیت، واز لە سووکایەتیپێکردن و جنێودان بهێنە، تەنها پشت بەهەقیقەتی رووداوەکان ببەستە، هەمیشە ئاوڕت لەیاد بێت کە مرۆڤ ئاگاری زەری هەیە کە هەڵە بکات و تووشی سروشتێکی گەندەڵ بێت، بەڵام تە کەسکی بە بزەیی ل 438 بەرگی دووەم.

گەلانی خۆرهەڵات لە رەمانی دەن کیشۆتدا

راستە مەیدانی سەرکی رەمانەکە ئیسپانیایە، بەڵام نووسەر هەوێداوە لە رەگەی کەمەک پاڵەوان و حکایەتەوە، تیشك بخاتە سەر گەلانی تری نا ئەوروپی بۆتایبەتی گەلانی باکووری ئافریقا و خۆرهەڵاتی ناوەڕاست. جگەی ئاماژەیە بەحوکمی ئاوەی سەرقانتس خۆی ماوەیەک لە جەزائیر گیراوە، کەمەک شارەزایی لەگەلانی موسڵمان وەرگرتووە. لە ل162 لەبەرگی یەکەمدا باسی فارس و عەرەب و میدیاکان دەکات، هەروەها لە ل 298 باس لە زمانی کلدانیی دەکات، هەروەها لە ل 218 لە بەرگی دووەم دا باسی گەلانی ئاشووری و میدیاکان دەکات کە پێشتر خاوەنی شارستانی دەسەڵاتی گەورە بوو .
هەموو ئامانە گوزارشت لەوە دەکەن کە نووسەر تارادەیەکی باش لە چاو سەردەمەکەی خۆیدا، زانیاریی باشی هەبووە لە بارەی گەلانی غێرە ئەوروپی.
بەڵام ئەوەی کە لە زەرشۆندا باسی کراوە عەرەبە، وەکو وتم رەمانەکەی بەناوی مۆژوونوسێکی عەرەبەوە نووسیوە، جگەلەوەش لە زەر

حکایەتیدا باسی عەرەب و وڵاتانی باکووری ئەفریقا یان وەکو عەرەبەکان دەڵێن " مەغریبی عەرەبی" دەکات. دووبارە لەمشدا ژیانی شەخسیی ڕەی هەیە چونکە ماوەیەک لە جەزائیردا گیراوە. لەلایەکی تریشەوە ئیسپانییەکان لەهەموو گەلان تری ئەوروپا پەیوەندیان زیاتر بووە لەگەڵ عەرەبەکان، ئەمەش بەهۆی جوگرافیا و جەنگەوە بووە. هەرچەندە بە گشتی وێنەی عەرەب لەم ڕەمانەدا خراپ نییە.

تورک

نووسەر لە زەر شوێندا باسی تورک دەکات، وێنەی تورکیش لەم ڕەمانەدا، وێنە ڕاستەقینەکەیان کە بریتییە لە داگیرکاریی و پەلاماردانی گەلانی ناوچەکە. جا موسڵمان بن یان مەسیحی. لە ل63 بەرگی دووەم باسی هەڵمەتی داگیرکردنی تورک دەکات بە دورگەی قوبرس، کەئەوکاتەش قوبرسییەکان گیریان خواردووە بەدەست ئەم هەزە داگیرکارییەوە کە بەداخەوە هەتاوەکو ئەمڕۆش بەرکیان بەرنادات و بەشێک لە خاکی قوبرسی داگیرکردووە. لەهەمووی گرنگتر کاتێک باسی حاجی موراد دەکات. لە ل81 لە بەرگی دووەمدا دەڵێت: مەغریبییەکان بە سروشتی خۆیان زەر لە تورکەکان دەترسن، بەتایبەتی سەربازە تورکەکان، چونکە لە ڕاستیدا زەر دەندەن و بەوپەڕی دڕندەییەوە مامەڵە لەگەڵ مەغریبییەکان دەکەن، بەجۆرێک مامەڵە لەگەڵ مەغریبییەکان وەکو بەڵێت ئەمانە کێلەی ئەوانن.

کاریگەری بەسەر ئەدەب و هونەری جیهانەوە

دیارە ئەم ڕەمانە جگە لەوەی توانی ببێتە هۆی لەدایک بوونی ژانرێکی نوێی ئەدەبی کە ئاویش ڕەمانە، کاریگەری گەورەشی بەسەر لایەنەکانی تری فەرهەنگی ئەوروپییەوە داناوە بەتایبەتی "شانۆ، ئۆپێرا، فیلم، تابلۆکێشان، موزیک" بەجۆرێک هیچ ڕەمانێکی تر هەندەی دەن کیشەت کاریگەری دانەناوە.

لە بواری موزیکەوە هەتاوەکو ئەمڕۆش کەمڕێک سەناتا و شاکاری موزیکی مەزنی جوان بەناوی دەن کیشۆتەوە لەدایک بووە و کەمڕێک موزیکژانی جیهانیش کەوتوونەتە ژێر کاریگەری ئەم ڕەمانەوە و ئیلهامی شاکاری موزیکی زەر جوانی پێبەخشیون.

بۆیەکەمجار موزیکژانی بەناوبانگی ئەڵمانی یوهان ڤلیپ فەرتچ لە ساڵی 1690 شاکارێکی موزیکی بەناونیشانی "Der irrende Ritter Don Quixotte de la Mancia" ئامادەکرد و ئەم شاکارەش لە شاری هامبورگ نمایشکرا. دواین شاکاری موزیکیش لە ساڵی 2014 بوو ئاویش لەلایەن کەمپانیستی ئەڵمانی تیە ڕوپرەشت بوو. هەتاوەکو ئێستا 50 شاکاری موزیکی بەناوی دەن کیشۆتەوە بەرهەمهاتووە.

لەڕووی فیلمیشەوە نزیکەی 26 فیلمی لەسەر بەرهەمهێنراوە.

بەیەکەمجار لە ساڵی 1926 کارەکی هاوبەشی دەنیمارکیی و ئیسپانی بوو کەلەلایەن کەمەرەک هونەرمەندی ئیسپانیی و دەنیمارکی بەرهەمهێنرا. دواییندجاریش لە ساڵی 2018 بوو. هەروەها چەندینجاریش کراوەتە فیلمی کارتۆنی، دواییندجار لەساڵی 2007 بوو لە ئیسپانیا بەرهەمهاتووە.

لەرووی هونەری بالەتیشەوە لە ساڵی 6918 لیۆن مینوکوس بالەتەکی تایبەت بەناوی " دۆن کیشۆت' دانراوەو لە هۆڵی شانۆیی " بەلشۆوی " لە مۆسکۆ نمایشکراو هەتاوەکو ئێستاش ئەو جۆرە بالەتە ماوە.
لەرووی شانۆگەرییەوە چەندینجار کراوەتە دەقی شانۆیی لەسەر تەختی شانۆی زۆربەی وڵاتانی جیهان نمایشکراوە، لەراستیدا ڕەمانێک وانووسراوە کە دەتوانرێت بە کاری شانۆیی بەکاربهێنرێت، جگە لەوەش لەناو ڕەمانەکەشدا دەقەکی شانۆیشی تێدایە. بەیەکەمجار لە ساڵی 1694 لەلایەن شانۆنوس و چیرۆکنوسی ئینگلیزی تۆماس ئورفای لەشاری لەندەن وەکو دەقی شانۆیی نمایشکرد. دواییندجاریش وەکو دەقی شانۆیی لە لایەن شانۆنوسی ئەڵمانی کریستۆف بوش لە ساڵی 2016 لە شاری کیلی ئەڵمانیا نمایشکرا.
لەرووی ئێدەبیشەوە کاریگەری گەورەی بەسەر تەواوی ئێدەبیاتی جیهانەوە هەبووە، زۆربەی ڕەمانووسی جیهانیش کاری گەورەی تەکردوون، لەپێش هەمووشیانەوە نووسەر ناسراوی ڕووسی دەستێڤسکی، لەبارەی دۆن کیشۆتەوە دەڵێت: سەرقانتس قووڵترین و بەهێزترین نووسەری جیهانە، ئەم ڕەمانەش دواییەن وشە و جوانترین فکری مرۆڤایەتییە. ئەگەر لە مرۆڤ پرسیار بکەن، چی لە ژیاندا چی فەربوویت؟ چیت لە ژیان دەستکەوتووە؟ ئەوکاتە مرۆڤ زۆر بە بەدبەختی دەتوانێت ڕەمانی دۆن کیشۆت پێشکەش بکات و بڵێت: ئەمە کورتەی ژیانی منە، ئایا دەتوانن ئیدانەم بکەن لەسەر ئەوە؟
جگە لە دەستیڤسکی کەمەرەک نووسەری تری جیهان سوودی گەورەیان لەم ڕەمانە وەرگرتووە لەوانە : شانۆنووسی ناوداری فەرەنسی مۆلێر، فرانس کافکا، گراهام گرین، " بە یەکەمجاریش لە مێژووی ئێدەبیدا ژنە نووسەری ئینگلیزی چارلۆتە لێنۆکس لە ساڵی 1752 دا ڕەمانکی بەناوی " ژنانی دۆن کیشۆت The Female Quixote نووسی. ساڵی 1917 فرانس کافکاش چیرۆکیکی بەناوی " هەقیقەتی شانشۆ پانسا" نووسی. سانشۆ خزمەتکارەکەی دۆن کیشۆت بوو.

چەند سەرنجێك
لەپێناو ئەوەی کە ئەم کتێبە بەیەکەک لە کتێبە مەزنەکانی جیهان دادەنرێت، بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کە ئەم کتێبە کێشەی نییە جا

لە رووی شیوازی نووسین بەت یان ناوەڕۆکەوە.
لەرووی شێوازی نووسینەوە هەست دەکرێت کەهەندێکجار نووسەر چیرۆکەکانی تەواو ناکات یان لەبیری چەتەوە بە نموونە لەکاتی باسکردنی حیکایەتی دزینی کڕێکەی سانشە، هەروەکو عەبدولڕەحمان بەدەویش سەرنجی ئەم خاڵەی داوەو دەڵێت: سەرفانتس خەی بە تەواوەتی باسی ڕووداوی چیرۆکی دزینی کڕێکەی سانشەی نەکردووە کەچی دەیخاتە پاڵی نووسەری ڕەمانەکە کە ئەویش سیدی حامیدە. ئەو لە فەسڵی 23 بەرگی یەکەم دەڵێت خینس دی یاسمونتە کڕێکەی سانشەی دزیوە، کەچی دواتر لە فەسڵی 30 دا بەڕوونیانک کڕێکەی دەزیوەتەوە.
هەروەها زەرجاریش هەستدەکرێت کە حیکایەتەکان دووبارە بوونەتەوە، بەتایبەتی حکایەتی خۆشەویستییەکان، کە زەربەیان لەرووی ناوەڕۆکەوە لەیەکەوە نزیکن.

زاڵبوونی کاریگەری حیکایەتی هەزار یەک شەو
کاتێک ئەم ڕەمانە دەخوێنیتەوە کە پێکهاتووە لە کۆمەڵێك چیرۆکی هەمەجۆر، زەرجار هەست دەکرێت کە ئەم ڕەمانە لەژێرکاریگەری "هەزار و یەک شەوەدا" نووسراوە، چونکە ئەمیش لە کۆمەڵێک حیکایەتی جیاواز پێکدێت. دیارە نابەت ئەوشمان لەیاد بچێت کە کتێبی "هەزار و یەک شەوە" کاریگەری گەورەی بەسەر ئەدەبیاتی ئەوروپی هەبووە بەتایبەتی ئیتالیی و ئیسپانی.

دژایەتیکردنی ئەدیب و نووسەران
خاڵێکی گرنگی تر لەم ڕەمانەدا نووسەر لە هەندێک شوێندا دژی ئەهلی قەڵەم دەوەستێتەوە، بەتایبەتی لەکاتی هێرشەکانیان لەگەڵ سەربازەکاندا. لەکاتێکدا خەشی ئەهلی قەڵەم بووە لەمبارەیەوە دەڵێت:
هەمیشە ئەهلی ئەدەب، بەزمانە درێژەکانیان و پارچە شیعرەکانیان، وەسیلەیەکی باش دەدەزنەوە بە ژیانیان. لەکاتی جەنگەکانیشدا ئەوان لە سەربازەکان زیاتریان دەستدەکەوێت. خۆکانێک هەن دەڵێن، بەبێ ئەدەب جەنگ نابەت، چونکە جەنگیش پێویستی بە کۆمەڵێک یاساو ڕێسا هەیە، ئەوانیش لە ئەدەبەوە سەرچاوە دەگرن. ل 59 بەرگی دووەم.

دوا قسە
دیارە ئەم کتێبە قسەی زۆر هەڵدەگرێت کە لێرەدا بواری ئەوە نییە باسی هەموو خاڵەکان بکەین و هەموو لایەنەکانی بە خوێنەر باسبکەین، بەڵام دەتوانم بڵێم ئەم ڕەمانە چ لە ڕووی ناوەڕۆک و چ لەڕووی شێوازەوە، یەکێکە لە کتێبە مەزنە ئەدەبییەکانی جیهان و گەورەترین کاریگەری هەبووە بەسەر ئەدەبی و فەرهەنگی جیهانەوە، هەتاوەکو

ئەمەش کاریگەری ماوەو دەمێنێت.

_____

سەرچاوەکان:

1/میغيل دی سيرفانتس. دون كيخوتة. ترجمة عبدالرحمن البدوي. دار المدى للثقافة و النشر.سوريا.1998

2/ عبدالهادي سعدون. 400 عام على رواية «دون كيخوته»: الفارس النبيل لا يزال يحارب طواحين الهواء!. https://al-akhbar.com/

3/ لماذا اختارت اسبانيا الجزائر لإحياء ذكرى صاحب "دون كيشوت"؟. www.bbc.com/arabic

4/ Herr und Diener – Don Quijote und Sancho Panza. www.grin.com

5/ Don Quijote . http://www.klassiker-der-weltliteratur.de

بوەری لەگەڵ ئەوی(خوێندنەوەکی بەتاوانداە).. گەران هەڵبجەیی

مرۆڤ دەمێک لەمانێک ، چیرۆکێک، یاداشتنامەیێک،یا هەرجارە کتێبکی دیکە دەگرێت بەدەستەوە ،پاش خوێندنەوەی چەند لاپەڕەیێک بەی دەردەکەوێت کە ئەم پەرتوکەی بەدەستیەوەیتی سەرکەوتووە یاخود نا،ئەوش بەوەی کە تاچ ئەندازەیێک توانای ڕاکێشانی سەرنجی خوێنەری هەیە.

پەرتووکی سەکەوتوو یاخود نووسینی سەرکەوتوو ئەوەیە کە دەڵ لە دووای دەڵ ، لاپەڕە لەدووای لاپەڕە پەلکێشت کات بە قوڵایی ، نووسینی بەشت و بەپێز وا لە خوێنەر دەکات تەنانەت لەکاتی نانخواردنیشدا دەستبەرداری نەبێت ، بەوەی چاوەکی لەسەر پەرتووکەبێت و چاوەکی دیکەی لەسەر خوانەکەی بێت .کتێبی سەرکەوتوو لەوەدا بەرجەستە دەبێت دەمێک هەوداوەکانی نەوی وەک دەنکە مرواری ببەستێت بەیەکەوە و هیچ هەوداوەکی لە زایەنەبێت و لە تەمارگای زهندا وەک خەیان بمێننەوە.

ئەم جارە کتێبانە زەر جار دووجار هەست لەکن خوێنەر دروست

دەکەن، هەستێک دەبێ دەخوازم زووبگەم کە تایی ،دەخوازم بگەم ئامانج و مەبەستی نووسەر و دەموەت بەخرایی کەدەکان بکەموو لە گەیانەوە بگەم بە پێقە کەتاییکان، هەستکیش دەبێت نەخر ناخوازم لەخوەندنەوی ببموە ،ناخوازم فزای فراوان و ئەندشی جوانی پە لە ازی هەمەنگ هەموودا جبهەم.
لەبرامبردا دشە هەندە کتب هەبن هەستکی سلبی لەکن خوەنەر درووستبکەن و هەسەنگاندنکی وای لا درووست ببێ کە ئەم کتبێ لەهیچ ووێکەوە سەرنجاکش نیە ،بەوی پاش چەند لاپەیەک لەی بزار دەبێت و ەنگە تەواوی نەکات ودەستبەرداری خوەندنەوی ببێت.
کەتایی مانگی ئاگوست لە گوبنهاگن، نووسەری هاوەم، بەز کاک هیدایەتی مەلاعەلی پەتوکە نوکەی بە نەوی [خوەنەژکی بەتاوان] نمایشکرد .
لە برگی یەکەمی کتبەکەدا ،خوار ناونیشانکە نووسراوە { گانەوە هیدایەت مەلاعەلی،} ،واتە ئەم بەرهەمە بریتیە لە گانەوی بەسەرهاتک کە لەزمەنکی ابردوودا ووێانداوە و خودی نووسەر پاوانی نەو ووداوکانیەتی. دەکرێ ئەم بەرهەمە چەندین پەناسە هەبگرێت ،بەنمونە دەکرێ وەک گانەوێک لە قابی فەنتازیادا پەناسە بکرێت ،دەکرێ وەک ەمانکی حقیقەت ئامێز سەیربکرێت ،دەکرێ وەک یاداشتنامەی سەردەمکی دیاریکراو بناسرێت، دەکرێت وەک بەسەرهاتک لە چوارچەوێکی ئەدبیدا هەسەنگنرێت، کەواتە ئەوە خودی خوەنەرە لە چ گۆشە نیگایەکەوە سەیری دەکات و چ ناونیشان و پەناسەیکی پەدبەخشێت.
بگومان قسەکردن و هەوەستکردن لە مەر سەرجەم بەسەرهات و ووداوکانی نەو پەرتوکەکە {بەووردی }،کاتی زەری دەوێت ، بەڵێ هەوەدەم پتر تیشک بخەمە سەر هەندک ووداوی گانەوەکە ، کە بەلامەوە گرنگن زیاتر سەرنجمیان اکەشاوە.

یەکەم:

پەتوکەکە سەبارەت بە ژینگەیەک ، یا باژەک نووسراوە کە کارئەکتەرە سەرەکیەکە خەکی ئەوێیە،کە با ژەی هەبجێیە ، خەشبەختانە منیش خەکی ئەوەم و تادەیەکی باش شارەزای کوونووکەلەبەر و جگەکانم،جاکەسک لە ژینەیەکدا گورە بوبێت کە مەکەی ووداوکانە ،دیارە باشتر پەی بەلایەنە شاراوەکان وناواخنی ئەو دەانە دەبات وەک کەسکی نامە کە لەدورەوە بیخوەنتەوە.
ئەو گەکەی کە بووتە شانەی نمایشی ووداوکان ،گەکی (کانی عاشقان)ە ، استە من لەو گەکە نەژیاوم ،بەام بەهەی بچوکی

شارەکە لەو سەردەمدا ،زۆربەی دانیشتوانەکەی شارەزای کوچەوکەڵانەکانی بوون ،تەنانەت دەمانزانی ماڵی فڵان و فیسار لەکوێدایەو حەوشەو دەرگانیان چۆنن و چ ڕەنگن ، جا زۆربەی ئەو شوێنانەی کە کاک هیدایەت ئاماژەیان پێدەکات و هەواڵستیان لەسەر دەکات ، ئەز لە دەمی خوێندنەوەدا وەک فلاش باگ گوزەرم پێدا دەکردن و بە خەیاڵ دەمهێنانە بەردیدی خۆم .

دووەم:

لایەنکی زەرجوان و گەشی پەرتوکەکە ،ئەو زمانەیە کەبەکاری هێناوە، زمان زەر گرنگە بە نووسین ، زمانی بەشت کلیلی نووسینە،زمان ئەو سیحریە کەخوێنەر دەخاتە حاڵەتی ئامان ، زمانی زەنگین و هەمە گوزارشت چێژی تایبەت دەبەخشێتە خوێنەر ،گەر هەزی زمان نەبەت نووسین لە چەند دەڕەکی ڕەق و وشک و بە بزاوت بەوڵاوە هیچی تر ناگەیەنێت ،کاک هیدایەت توانیویەتی زمانێکی شیرین بکا بەبەرگی ئەم نووسینەیدا ، لە زەر جگەدا، وشگەلێک ،هەستەیەک یاخود دەستەواژەیەکی بەجەرەکی وا ئەدەبی داشتوە کە خوێنەر سەرسام دەبەت و دەپرسەت کە لە چ گەنجینەیەکەوە وەریگرتوون؟ بە بەچوونی من ئەوە بەخێی مانای شارەزایە لە زماندا، تواناسازی و زەنگینیە لە دەربەیندا ، سەیری ئەم چەند نمونەیە بکەن: [وەک ئەوەی تازە لە کەرەقاڵی سەما گەڕابنەوە – ڕەحم زیاتر تژی دەبەت لە موجیزەی شینایی خەیاڵم-لەتەک پەلەک باڵندەی دەخشدا دەڕوات{لاپەڕە 8} -وەک کەڕەی سەر نانی گەرم بەڕەح و جەستەی یەکدیدا دەتوانەوە{ لاپەڕە13} – ڕەگایەکی کوورت بوو بەڕام پە لە ئاوازودەنگ و ڕەنگ بوو-ڕەگایەک ئاشنا بە هەنگاو و نیگاو وترپەکانی دەم{ لاپەڕە15}-تا بەقوڵایدا ڕەبچیت، دوور و مەرجانی زیاتری تێدا دەدەزیتەوە { لاپەڕە28}- من لەو پارچە قوماشە دەچووم کە دراوە بەسەر تەنافداو بیریان چووە لێی بکەنەوە-من لەپاش ئەو پرسیارە نەفرەتیەوە ،وەک باڵندەیەکی غەمگین باڵ کرام و خرامە نەو قەفەزێکی ئاسنین{لاپەڕە 83}.

نووسەر دەیتوانی هەمان مەبەست و هەمان وشە یا هەمان دەستەواژەی بەکاربهێنایە کە لە ژیانی ڕۆژانەماندا بەکاری دەهێنین ، بەاڵم ئەمەی نەکردووە ، بەڵکو بە ئەوەی گوزارشتەکان ،مەبەستەکان ،پەرەگرافەکان لای خوێنەر جوانتر و دڵگیرتربن ،چووە زمانێکی ئەدەبی ڕەوانی بەکار هێناوە . هاوزەمان زەر دەستەواژە و هێستە هەن کە بە سێ چوار جەری ئەدەبی دایشتووە وهەنیویەتەوە ، ئەمە بەخێی جوانی بەخشیوە بە هێستەکەو و جگەی تەماشە ، بە نمونە دەمێک باسی

حەوشەکەی مالی خەیان دەکات ،کەدایکی چەن بەجارەها گوە ڕازاندویەتەوە و چەن ئەوارانی هاوینان ئاویداون و ئاوەشنی ئەو ناوەی کردوە و چەن سفرە ڕازنراوەتەوە و لەنەو بەن و بەرامی گوە و درەخت و ئاسەواری ئاوەشەن و فەنکی هەوا و نانخواردنی بەکەمەڵ و بەقسە و پەکەنین ، پەکەا ئەمانە جارە هارمەنیایەکیان پەکهەناوە ،کە ئارامیان بەخشیوە بە خەزانەکە.
ئەم جارە وەسفکردنەی ماڵ و دەوروبەر و گەڕەک ،سالیقەیەی تایبەت دەخوازێت کە لە هەمووکەسدا مەوجوود نیە و هەمووکەس ناتوانێت ئەم جوانکاریەی تەدابکات.
لە جەگەیەکی تردا باس لە قەیسەریەکەی باژەڕ دەکات کە باوکی لەوەدا دووکانداربووە، ئەو قەیسەریە بەیەکەک لە پەگە کلتوري و ئەفسونایەکانی شار هەژمار دەکرا،{ بەداخەوە بەعەس پاش کیمیابارانەکە ووخانی بەمەش بەشەک لە کەلەپووری ئەو باژەڕەی مەحفکردوە}. لەکەن باژەوانان ، ئەو قەیسەریە، وەک جەگە و مەنزەگای حەج وسوکنابەخش وابوو ،دەگمەن ووەیداوە کەسەک ڕەگەی کەوتبەت{مەیدانەکە} و کووڕتە پیاسەیەکی بەنەو قەیسەریەدا نەکردبەت. پەیوەست بەو قەیسەریەوە هیدایەت لەوەدا باسی چەند شتەک دەکات کە سەرنجاکەشن، یەکەکیان چاودەریکردنی ئەو پەڕەسەلکانەیە کە لە بنمیچەکاندا هەلانیان چەکردووە ، هیدایەت سەرنجی وەردی دەخاتە سەر هاتووچەو و جولەو چنیەتی بەخەوکردنی زەنەقووتەکانیان .ئەمە بەخەی تیژی نیگاو ئارەزووی چاودەری وردی مەرد منداڵەک دەگەیەنێت بە کائینەکی بچوک کە بوونەتە بەشەک لە بزاوتی قەیسەریەکە .هەر لەهەمان قەیسەریدا کە ئەم بە جەگرەوەی باوکی نیوەڕوان چووەتە ئەوە ،هاوکات کەمەڵەک مەردمنداڵی هاوتەمەنی کە ئەوانیش زیاتر هەر لەوکاتەداو بە هەمان مەبەست لەوە بوون ،ئەمانە بە چەندکاتژمەرەک بوونەتە برادەی یەکتری .ئەم مەردمنداڵانە لە ماوەی ئەو چەندکاتژمەرەدا {ئاتمەسفەر}ەکی تایبەتیان بەخەیان دروستکردووە ،بە باسوخواستی هەمەچشنە و گەمەی جراوجەر و سەرنجی تەنزئامەزی ڕەبەوارانی کاتەکەیان بەسەربردووە.

ووداویکی تر کە دەشە زەربەمان هەستمان پەکردبەت و بیزانین،یاخود ڕەنگە بەسەرماندا هاتبەت ،کاریگەری خراپ وزیانبەخشی بادەستی مرۆڤ بەهەزکانە ، جا بەهەزی جستە یاخود ئەقڵبەت،یا گەورەیی تەمەن بەت، بەداخەوە زەر جار ئەم {گەورانە} مندانی لەخوارخەیان، ئیدی برای بچوکبەت یاخود خزم ودەوروبەر، بەکاریان هەناون بەکاری نادروست و قیزەون ، ئەتوانم بەەم ئەو کارانە لە کلتووری

ژەراتیدا باوە و ڕەنگە هەتا ئێستاش هەر مابێت. جا کاک هیدایەت ئەم [گۆرانیە] لەدوو جێگەدا و وەک دوو چەمـــــک لەدوو ڕووداوی جیاوازدا باسدەکات .
یەکێکیان کارکردنی بووە وەک پەیامبەرێک بۆ بردنی فەرمایشکانی {گۆرانیەک} ،کە بریتـــی بـــوون لە حەزو ئـــارەزوو سێکسـیەکانی و هەنـــانەوەی وەحامەکـــان لە جەمسـەری خـــانمکەوە. ئەم کـــابرایە و برادەرەکانی بۆ گەشتن بەو ژنە [کەدی تایبەتیان] بەکار هێناوە کە هیدایەت لەی تێنەگەشتووە ،بەڵکو تەنها گەیاندنی لەسەربووە ،ئەویش لەژێر فشارو ترسدا. سەرەتا لەمەسەلەکە نەگەشتووەو لە پاکی و بێئاگایدا ئەو کارەی کردوە ،بەڵام لەدوایدا کە بەی دەردەکەوێت مەسەلە چیەو خەریکە کەدەکـان دەکـاتەوە ،ئیـدی هەـدی هەـدی خەی دەکشێنێتەوە .
چەند [گۆرانی]یەکی تر لەتووخمەکی دیکە و لە نمایشکی نائینسانیدا هیدایەت ناچار دەکەن تا چاو لە دزێوەکانیان بپۆشێت،دزیلەکراویش خودی هیدایەت خۆیەتی و بەدیاری کراویش دەغیلەکەی باوکی. لەو دەمەی باوکی نووسەر بە نانخواردنی نیوەڕۆ و پشوودان گەڕاوەتەوە بەماڵەوە،ئەمیش وەک هەموجار لەبری باوکی ئاگای لەداوکان بووە ،هەندێک جار چەند گۆرانیەک یەک دوو منداڵیان نارەتە سەری بۆ ئەوەی لە دەخیلەکەی باوکی پارە دەربهێنن ، ئەوەش نەیتوانیوە هەگبەبێت یا ناڕەزایی دەربببڕێت چونکە [دزە گۆرەکان] لە دوورەوە چاودێریان کردووە و بەزمانی جێستە هەڕەشەیان لێکردووە، ئەوەش بەخەی دووجـار کـارەکی نەشیـاو قیـزەونە ،یەکەم تێکـدان و لەکەدارکردنی کەسایەتی منداڵ بە بەکارهێنان و بەدزکردنیان کە پەیدەچێت ئەوانیش بەدەر لەخواستی خۆیان ولەژێر فشارو ترسدا بەوکارە هەستابن، دووەم دزیلەکراوە کە بەگومان لەکاتی کردارەکەدا بەدەخێکی دەروونی نالەباردا تێپەڕیوە ،بەوەی لەبەرچاوی خەی لە هەنج و ماندووبوونی باوکی دەبن ،بە ئەوەی هیچی بە بکرێت. ئەوەی لام جێگەی پرسیارە ،چۆنە کـاک هیـدایەت ئەم باسـەی لای بـاوکی نەدرکاندوە؟ یاخود ئایا باوکی هەستی بەوە نەکردووە کە پارەی دەغیلەکە کەمیکردووە ؟

ناونیشانی پەتوکەکەش شایانی هەڵوەستەیە،جێگەی خۆیەتی بپرسین کە بۆچـی کـاک هیـدایەت ئەم ناونیشـانەی بەخشیـوەتە کتێبەکەی؟ (خوەنەژێکی بێتاوان) چ واتاو ماناو مەدلوولێکی هەیە؟دەکرێ کەسێک خوەنەژبێت و هاوزەمان بێتاوانیش بێت؟
ئایا خوەنەشتن بەخەی تاوان نیە؟بەدیوەکەی دیکەدا دەپرسم ،ئایا بێتـاوان ئەوەیە کە خـوەنەکەی ژاوە یـا ئەوەی تـاوانکەی

ئەنجامداوە؟ بە کردنەوەی ئەم لوغزە ئاڵتوونە هەردەم پەنا بەخودی نووسەر بەرین کە بەسانی هەونیکردووەتەوە ، مەبەست گشتنی چ جۆرە خوێنەکەو بە چ مەبەستێک ڕۆاوە.
چیرۆکی{خوێندنەوە}لەوەو دەست پێدەکات کە خەزانێک وەک کرێچی دێنە نێو حەوشەکەیان و کچێکیان دەبێت کچێند ساڵێک لە کاک هیدایە بەتەمەنتردە بێت، دروستبونی پەیوەندي ئەم کرێچیە نوێیەو ئەم مەردمنداڵە لەو ساتەوەختەوە دەستپێدەکات کە ستایلی قژی کچەکە سەرنجی هیدایەت ڕادەکێشێت و لەی دەپرسێت [قژت بەچی وا وەک بورمە لول کردووە؟]، پرسیارێکی گەلێک سادە وەک سادەیی هەر پرسیارێک، بە مەبەست لەزاری موراهیقەکەوە دەرچووە ، ئیدی ئەم پرسیارە دەبێتە داچەقاندنی یەکەم کڵۆکەی بنەدیخانەیەکی ڕۆحی ، دەبێتە درێژکردنەوەی یەکەم تونی جاجڵۆکەی ڕاوکردنی نێچیرێک ، نێچیرێک کە ڕاوکردنی زۆر سانابووە ،چۆن و چ کات ویستبێتی بە مەرامی خۆی بکاریهێناوە .
ڕشتن لەگەڵ ڕووتی ڕووداوەکاندا ئەوەمان بۆ ڕوونددبێتەوە کە ئەم کچە {سادیە} کەتوبەندی هیدایەتی بەجۆرێک کردوە ،کە نەیتوانیوە بە فەرمانی ئەو جوڵەیەک بکات ،یاخود بکام و ئارەزوی خۆی بڕوات ، بخوات وبژی، بەجۆرێک یەخسیری کردوە کە بووەتە ئامێری بەیەمەکانتر ، بە یەمەنکانتر ڕۆکەی لەماڵەوە و لەدەرەوە بزاوتکانی بە دیاری کردوە و چی ویستی خۆی لەسەربوبە پیکردوە ،تانەت وای لێکردوە کە هەدی هەدی لە خودی خەزانەکەشی هەم بەجێستە و هەم بەهەست دووربخاتەوە و وەک نامۆیەک ڕەفتار بکات ،بەتایبەتی لەتەک کاکیدا. ئەم فشارە دەرونیە گشتوە بووی ڕەگی پەنەداوە لەگەڵ هاوڕەگانی گڵۆک وازی بکات ، ئەم دابڕانە کووتووپڕ لە کن هاوڕەگانیشی بووەتە جگەی پرسیار ،ئەمیش هەرجارە بە بهانەیەکی [ناموقنیع] وەڵامی داونەتەوە .
بەدەربازبوون لەو دەخە کەهەرخەی زانیویەتی ئاسوارو کاریگەریە جێستەیی و دەروونیەکانی چەند قوە و بەسوێیە،پەویستی بە بیارێکی بوێرانە هەبووە کە پەی بە[ستەپ] ،پەی بە بەسە ئیتر من گەمەی دەستت نیم، دەمەوە بەخەم بژیم نەک بەتە. پێیدچە لەودەمەدا ئەو بیارو هەوڵستە لەدایک نەبووبێت ،یاخود بیرکرنەوەی هەر هەندە بووبێت کە ملکەچی فەرمایشە [سەربازیکان]ی بەرامبەرکەی بێت. ئەم بە دەنگیە سامناکە ئاکامکی خراپ و مەترسیداری دابەدەستەوە،ئەو ئاکامەی ژیانی ئەو دەمەی نووسەری وێران کردو ونغرۆی قوایی کشێیکی کرد کە دەربازبوون لێی ئەستەم بوو.بەهەیەوە هەموو دەرگاکان بەسەریدا داخرابوون ، کەسکی دەسزی شک نەدەبرد بهانایەوە بێت و دەستی بگرێت و لەو زەنکاوە

دەریبهێنێت،دەبوو بەتەنها ئەو جەنگە سەپێنراوە بکات.

لەڕدا پرسیارێک دێتە پێش ؟ دەمێک دەبینن کە هیدایەت نەهێسوکەوتی هێسوکەوتە ، نەخوێندنی خوێندنە ، نان خواردنی نانخواردنە ،نەفتاری لە خوێندنگاو نەو ماڵ ئاسایی ،تا ئەو ئادیەی زەر جار خەی لە نانخواردنی خەزانی بەبیانوی کوورتمەودا دزیوەتەوە و لەگڵ خەزانەکیدا نانی نەخواردوە ،مەعانات وایلێکردوە هێژبەڕێژ زەردو لاواز بووە، بە ئارەزوو ،کەمدووبووە. جا پرسیارە کە ئەویە ئەرە بە تەنها جارێک کەسێک لەخەزانەی لەیان نەپرسی { بە هێفتارت وێک جاران نیە؟ } یاخود براگەورەکەی کە کوڵە گەورەی ماڵ بووە و پاش باوکی بەرپرسیاریەتی خەزانی لە ئەستێ بووە ، کاتێک کە { لەقافا گرتوویەتی} ، بەچی بانگی نەکردووە و پەی بەێت برای بچوکم ئەم کارە باش نیەو خەت دوورخەرەوە لەوکچە؟ بەپێچەوانەوە لەبری ئەوەی چارەسەری کێشەکەی بکات توانج و تانەی لەداوە ،ئەوەش بەتە هەی زیاتر دوورکەوتنەوەی هیدایەت لەوبرایەی و سەرجەم خەزانەکەی. وێک خەی دەێت شەش مانگ قسەی لەگڵدا نەکردووە، ئاخر ئەمە چ براگەورەیەکە دەمێک برا بچوکەکەت بەماوەی شەش مانگ دوو وشەت لەگڵدا نەگەتەوە و تەش مەشێک میوانت نەبێت و لەهەکارەکەی نەپرسیت؟بە بەچووەنم ئەم جەرە هێسوکەوتە لەزەرحاڵەتدا دەگەتەوە بە ئاستی نزمی هێشنبیری و خەمساردی ئەو کەسانەو کەمەگا.
وەرای ئەمە خودی هیدایەتیش کەم تەرخەم بووە ،بەوەی بەچی بانگی براکەی خەی نەکردووە و بەهاکشاوانە هەموو شتێکی بە باسبکردایە و داوی ئامۆژگاری بکردایە؟ تا وێک مەسەلە کوردیەکە دەێت[زەرەر لە نیوەی بگەتەوە هەر باش]،ئەوکات توشی ئەم کارەساتە نەدەبوو کە بەدەنیایەوە زەر ئازاری هێحی داوە.
هیدایەت بەو تەمەن و کەم ئەزموونەی ژیانەوە بتوانێت ئامۆژگاری هاوەە خوێندکارەکەی بکات و قەناعەتی پێبکات کە دووربکەوێتەوە لەو پەیوەندیە ئەویندارییە بە ئاکامەی تەی کەوتووە ،ئەی بەچی کاکە نەیتوانی ئەو کارە بە براکەی خەی بکات؟لەوانەیە گەر برا گەورە بە ئەرکی برایانەی خەی هەستیایە ئەو دەمە هیدایەتیش ئەو ئازارەی لە سینەیدا بە ئەم ماوە درێژە هێندەگرت کە لە ئاکامدا بەم کتێبە گوزارشتی لێکرد.
خاێکی تر کە دەمەوێت ئاماژەی پێبکەم ،پێویستە بە براکانی کچەکەوە ، وێک کاک هیدایەت باسیان دەکات، یەکیک لەبراکانی {پەموابەت ناونجی بووە}زەر تەگەیشتوو،هۆشیارو ونەاکبیربووە{ئەهلی کتێب بووە} .دەمێک برا گچکەکەی هەستی بەپێوەندیەکەی نیوان

هیدایەت و خوشکەکەی خەی کردوە ویستویەتی ئەو باسە بوروژێنێ و بیکاتە کەشە ، بەلام ئەو هەگری لەکردووە ونیهەشتووە لەسەری بەوات و پەی گووتوو{ نەکەی کەشە دروست بکەیت و بەدەستی خەت ئابەوی خەزانەکەمان وخوشکەکەمان بەریت} .گەر ئەو برایە خاوەنی ئەو تێگەشتنە جوانە نەبوایە و ئاقڵانە لە مەسەلەکەی نەوانیایە،کەسەکی کەلەق و مەشک بەتاڵ بوایە،وەک چۆن لە ابردوو و ئێستادا بەهەی هەمان مەسەلەو هەزارەها کارەساتی لەکەوتوەتەوە ، لەوانیە ئەمەش کارەساتی بخولقاندایە. بەداخەوە ئەم هەوڵستە هەشمەند و عەقلانیە لەهەموو خەزانەکدا بوونی نیەو نمونەی ئەم چەشنە مرۆڤانە دەگمەنن.

خاەکی دیکە کە لەکن من گرنگە و شایانی ئاماژەیە ،ئەویە کە بیلەم ،ئەوەی کاک هیدات نووسیویەتی شتەکی نوێیە لەدنیای نووسیندا ، گەانەوەی بەسەرهاتەک کە لە فەترەیەکی مەردمندایدا پێیدا تێپەیەو و هەوداوەکانی بە نزیکەی چواردەیە لەسەنگی پەنگخواردویدا هەیگرتووە ،ئێستا تواني لەزمانی ئەم پەرتوکەوە دەریببەت، دەربەینەکی {بوەرانە}و بە زیادوکەم.
هەژی هەوەسەمی ناساندنی کتێبەکەی کە لەکەپنهاگن بەهەوچوو، لەمیانەی باسکەیدا دەربارەی کتێبەکە ،کاک هیدایەی لە بۆگەیەکدا گووتی[پەدەچێت پاش خوەندنەوەی ،کەسانەک هەبن هەقیان لەم ببەوە یا بەجۆرەکی بوغزاوی لەم بەوانن،هاوزەمان لەوانیە بەەک لەو خوەنرانە بەچاوی بزەیی و وەک بوەر لەم بەوانن و پتر منیان خەش بووەت] پەدەچێت هەردوو حاەتەکە هەوبدات بەەام دەنیام کە تەوانینە {ئیجابیەکە} زەر زیاتر دەبەت. بەشبەحاڵی خەم چەژم لە خوەندنەوەی وەرگرت ،هەر بەیە دەستخەشی لەدەکەم بە هاستگەیی و بوەری .
هیوادارم هەرکەس دەیخوەنەتەوە هەقی خوە پەبدات وبەچاوی هەخنەی بابەتیانە لەی بەوانەت ،هاوکات ئومەدەوارم بە لەمەودوا هەموومان ئەو بوەریەی ئەومان تەدابەت،بەوەی هەرکەسەکمان لە ابردووەدا دووچاری گرفتەکی جەستەیی یا دەروونی بوبینەوە ، خەفەی نەکەین و لەسینەماندا بەندی نەکەین ، بەەکو هەوبدەین لە دووتوەی پەەو و پەتوکەکدا یا بەهەرجەرەک کە دەگونجەت دەریببەین، کە ئەوەش دوو ئامانج دەپەکەت یەکەم : لەەووی دەروونیەوە کەسەکە ئاسودەدەبەت ولەو فشارە نەفرەتیەی دەروونی دەربازدەبەت.
دووەم: خەەکەی ئاشنا دەکەات بەم جەرەکەشانە کەنەوەن {لە ئاشکراکردنیاندا} ،چونکە هەتا ئێستا کەسەک ئەو بوەریەی مامەستا هیدایەتی نەبووە ، بەەت هەوداوەنەکانی سەردەمی

منداڵی، مەردمنداڵی یا گەنجێتی خۆی بەکەس ئاشکرا بکات یا بەشوێک بینووسیتەوە و ئەمەش خوێندنەوەمان بۆی هەبێت.
لەهەمان مەراسیمدا کاک (ریبوار حەمەمە فەرج) ی شاعیرو شانۆکار وئەکتەر ،لە ڕووی هونەریەوە پێناسەیەکی جوانی بە پەرتوکە کرد وخستیە چواچێوەیەکی هونەریەوە، وەک ئەوەی کە خۆی سیناریوی بە دانابێت و گەر لەشانۆدا نمایش بکرێت چ جۆرە ڕێنگدانەوەیەکی هونەری هەبێدگرێت ،دیارە باسکەی کاک ڕێبوار بابەتکەی دەوڵەمەند کرد و جێگەی دەستخۆشیە .
لە کۆتایدا دووبارە دەستخۆشی لەکاک هیدات دەکەم ،بە ئازایەتیەکەی ، هەم بە بەخشینی داهاتی پەرتوکەکەی، کە بەخشیە ڕێخراوەکەی [کاک لوقمان و مەهاباد خانی هاوژینی]کە ئەوانیش شتومەک و پێداویستی پێدەکەن و دەینێرن بۆ خەڵکانی کەم دەرامەت و خاوەن پیداویستی تایبەت لە کوردستان ،بەمەش کارێکی ئینسانی ئەنجام دەدەن وشایانی ڕێز و دەستخۆشین.
هیوادارم وەک بەندە ئەوەی لەم نووسینەدا پەمکراوە ،توانیبێتم تاڕادەیەک وەک پێویست تیشکم خستبێتە سەر هەندێک لایەنی پەرتوکەکە .

لە مزاتخانەی هەبژاردندا.. زاهیر باهیر

" نوێنەرەکانی" میللەت ئەمجارەش داوامان لێدەکەن بیانخەینەوە سەر کورسی دەسەڵات ، بیانبەینەوە بەر ناز و نیعمەت ، بیانکەین بە تووژاڵێکی باڵادەستی سەرو خەمان، بە دەستدرێژیکردنە سەرمان و خواردنی مافەکانمان، بە خواست و مەبەستی تایبەتی، نەک ئەمە، بەڵکو خەیان.
ئەمە مزاتخانەیەك لە عێراق و کوردستاندا دانراوە، بەتەچیەکان، ناشیرترین و فێبازترین کەسانی " نیشتمان" لەو مزاتخانەیەدا خەیان هەڵاج دەکەن، بە نرخێکی گەلەك گران ، نەك هەرزان . نرخێکە کە تە ئومێد و توانا و ویژدان و خواستی خەتی بە 4 ساڵ یاخود زیاتر پێدەفرۆشی، ویژدانی خەت لەدەستدەدەیت، قسە و متمانەی خەت لە بەین دەبەیت، دواتریش پێشیمانیت دادت نادات.
ئەمە لە بەرانبەر ئەزموونێکی تێشکاوی نەك هەر کوردستانیی یاخودی عێراقیی بەڵکو جیهانی شکستخواردووداین ، ئەمە لەبەردەم گەورەترین درۆی مێژووییداین ، درۆیەك کە چەند سەدەیەکە لە وڵاتانی ڕۆژئاوا و ئەمەریکا چەندبارە دەبێتەوە، هاوکاتیش ئەم پرسیارە لە عەوزەی گەڵانکاریی لاوکییەکانیشدا نەهاتووە. لە باری چاککردنی ژیانی خراپی خەڵکیدا نییە، گەندەڵیی، نەبوونی ئازادیی و دادوەری کەمایەتی و نایەکسانی بنەبڕ ناکات، کێشەی چینایەتی و پلەداریی [هیرراشییەتی] نێو کەمە چارەسەرناکات ، کێشەکانی وەکو بە خانووبەرەیی، بەتاڵەیی، گرانی پێداویستییەکانی ژیان، زوڵم و زۆر، هەڵاواردن و جودایی نێوان نەتەوەکان، ڕەگەزەکان دەستکاری ناکات.
لەم پرسیارەدا ئەمە نوێنەرانی بزنس و ساماندارانی و هەدەبژێرین، خزمەتکاران و پارێزەرانی دەوڵەت و سیستەمەکە، هەدەبژێرین، ئەوانەی کە دەستنیشانیان دەکەین تەنها ئەوانەن کە بەجەهەنەری یاخود جەبەجەکاری فرمانەکانی هەزڕەش و تاریکەکانن، بەجێگەیاندنی ئەجێندەی شاراوەکانی کەمپانیا زەبەلاحەکان و بانقەکان و هەرە سامانداراني جیهانین، " نوێنەر" کانی ئەمە تەنها فرمانە سپێنراوەکانی ئەوان شەرعیەت پێدەدەن، بەمان دەکەنە یاسا و یاساکێش دەئاڵێتە گەردنمان و سەمان دەکات، توانامان دیاریدەکات، هەوانگە و بیرکردنەوەمان نا کارا دەکات.
گەڵانکارییە بنەڕەتییەکان لەوەوە و بە هەی ئەو " نوێنەرانەمانەوە" ناکرێن گەر ئەوانە بکرانایە هەر دەمێك بوو

هەبژاردن یاساخ کرابوو. ئاخر دەچێتە ئاوەزی کەوە کە خەڵکانی دەستەبژێشتوو پرسیارێك بە تە هەوابینن، کە خەیان زەرەمەند بکات؟!!

لە ماوەی 4 ساڵ یازیاتر ئەوەی کە ئەمە هەیان دەبژێرین تەنها پێنجە هەبژێن و دەنگدانە بە هەندێك کەشە و پرسی لاوەکی ، هەموومان ئەوانەمان بینیوە. ئەوەی کە گرنگە و دەتە پشەوە لەو ماوەیدا کە ئەو " نوێنەرانە" متمانەیان پێکراوە، هیچیەك لەو پرسە سەرکەیبانە ناهەرێنە ناو دیوەخانەکە، لە پشتی ئەمانەوە قسەی لەسەر دەکرێت و دەرگای بە ئاوەڵا دەکرێت، یاخود هەر بە ئەتەماتیکی پرسکان خەیان بەدەچن، زەریان هەنگە لە تەمەنماناد هەر نەزانیین، چی کراوە و چی بووە.

سەرەای ئەوانەش ئەوەی کە دەسەاتی فیعلی هەیە پالیسکە لەسەر شەقام، سەربازەکە ئەمنەکە لە خاەی چاودێری و پشکنینا، بەیوبەری قوتابخانە ، خەستخانە دائیرەیەکە ، سەرەکی کەمپانیا یا بانقەکە، دادگایە، سەرەکی پالیسە ، ئەمنە ، جەنەاەکی نەو سوپایە، سەرەکی خەزانەکە یا تیرەیەك یا هەزەکە. هەرچی بێتە سەر تەختی فرمانداریی یا هەر کەس بە " نوێنەرت" هەبژێریت ئەم دەسەاتانەی سەرەوە کە بەشەکی زەر کەمن ناگەەن و بگرە مەترسیدارتریش دەبن.

ئەی جەگرەوە [بەدیل] چییە؟

بەدیل دەنگدانە و گەیاندنی پەیامە بە دەسەاتداران کە کورد وتەنی " ئەو خورمایەی ئەوان خواردویانە، دەنکەکەی لە گیرفانی ئەمدایە" . دەنگدان پلەی هەشیاری سەرەتایی خەڵکە ، هەنگاوی گرنگی یەکەمە.

هەنگاوی دووهەم خەڵکخستنمانە لە شوێنی خەڵندن و سەرکار و گەەك و گوندە. تاوو توەکردنی ئەم ئەزموونە شکستخواردوەیە، دەزینەوەی هەگای نوێیە لە بەرگریکردنی لە خەمان و لە بەدەستهێنانی ویست و داواکاریەکانمانا، پشتکردنە پارتەکان و بازاەکردن بە شتە ناپەویستییە زیادەکانە، بەگژاچوونەوەی نەریت و خویەکە کە ئەمە هەموومان پێی نەیارین، بەەام ناچارکراوین، ئەو خوو نەریتانەی خەسەتی جیهانگیرییە . کردنی کەبوونەوەی فراوان و قسەکردنە لەسەر کێشەکانمان و دانی بەیارەکانە بە دەستەجەمعی لە هەگای دیمەکراتی هاستوخوە. کە هەموو کەس مافی دەنگدان و قسەکردن و لەدوانی لەسەر تەواوی پرسکان و کێشەکان هەیە تا ئەو هادەیەی کە ای تاکە کەسەکیش کە گەنجەکی 14 یا 15 ساڵ بێت وەرای جیاوازی هاو بەچونی دەکرێت، زەر بە هەند وەرگیرێت. کردنی کاری هەرەوەزییە و کەمەك و یارمەتی هەرەوەزیانە ، ژیانی هەروەزیانەیە. ژینگە دەستی و

پاراستنی و ژیانی هارمۆنیانە لەگەڵ سروشتدایە، کردنی کەمکەرەوەی ئیکۆلۆجیی.
ئاوەڕۆی کە گرنگە لەو کەبونەوە گشتیانەدا تەکنەلوژیای هەموو جۆرە نوێنەرایەتییەکە، واتە تەکنەلوژیای بیرکراییەت. ئاوەڕۆی کە بەیودەبرەت و دەبەتە سیستەم لەوەدا بوونی ' نەرەڕ' یاخود ' ئاسپەرەر' واتە وەقد یاخود مەندوب کە ئەرکی ئەمان لە ناردنیانا بە هەر شوێنێک تەنها گەیاندنی ئاسپاردەکانە و هێنانەوەی وەڵامە بە کەبوونەوەکانی خۆکی، لەمە زیاتر هیچ مافێکیان نیە بە سازشکردن یا قەبوڵکردنی شتێك، یا خاڵێك لە دەرەوەی ئاوەڕۆی کە پێیان وتراوە یا ئاسپەرراوە.
ئەمانە ئێگا سەرەتاییەکانن، من دەیم ڕاستەکانن لە هەوڵی چارەسەرکردنی کێشەکانمانا. چارەسەری سەرکی لەوەوە هەنگاو دەنرێت بە بەیار و ئازیبوونی هەموان لە کەبونەوەکانا ، کە خەیان باشتر لە خۆکانی دەرەوەی خەیان، دەیزانن.

Zaherbaher.com
زاهیر باهیر
06/10/2021

بەگژنامەکانی پاندرا پەمان دەڵێت: بەرژوازی و سەرمایەداران هەموویان گەندەکارن!.. نوری بەشیر

بەدوای بەگژنامەکانی ویکیلیکس و بەگژنامەکانی پانەمادا، کە ویکیلیکس بەسەدان هەزار مەلەفی سەربازیی و دبلۆماسی نهێنی ئەمریکا و وڵاتانی دیکەی سەرمایەداری ئاشکرا کرد، بەدوایدا ئاشکرا کردنی بەگژنامەکانی پانەما کە نزیکەی ١١ ملیۆن و نیو بەگژ لەسەر دزی و بەتاڵانبردن و پشێلکردنی یاسا لەلایەن سەرانی حزبە بەرژوازیەکان و سەرانی دەوڵەتە سەرمایەدارییەکانەوە

ئاشکرابوو، ئەوا ئەمەش جارێکی تر میدیای جیهانی بەرژوەندی بەشەرمانە لای سەرۆکی لاپەڕەو یەکەمی هەواڵکانیان وەک هەمیشە ووی گەندەکاری دەسەڵاتدارانی بەرژوەندی و سەرمایەداری لە ئاستی دنیادا لە بەڵگەنامەیەکی نویدا بەناوی بەڵگەنامەکانی پاندۆرا " Pandora Papers " کە ماهیەتی دژی ئینسانی نیزامی سەرمایەداری لە قۆزترین و گەورەترین گەندەڵی و دزی لەئاستی دنیادا خستەووو.
بەڵگەنامەکانی پاندۆرا لەسەر گەندەڵی و کاری مافیایی و دزینی سەروەت و سامانی گەلگە و وەرگرتنی پارە لە کەمپانیای نوددەوڵەتی لایەن حزب و دەوڵەتکانەوە بەناوی کەمک بە خێکی وەاتەکانیان، بەئام بردن و سەرفکرنی بەخێیان و کەینی کەمپانیا و خانووبەرەو کەگەی جەراوجەر بە شەخسی خێیان و خەزانەکانیان، لەولایشەوە زەربەی کەمگا کە لەسەدا نەودونە پێکدەهێنن ژیانی مەرۆمەژی بەسەردەبەن.
ئەم بەڵگەنامانە " Pandora Papers " لەلایەن؛ یەکەتی نەددەوڵەتی ڕۆژنامەنوسانی لێکۆڵەرەوە International Consortium of Investigative Journalists – ICIJ کە ١٢ ملیەن فایلە دەستکەوتووەو بەردەوام لەبەاوکردنەوایە لەسەر سامانی هەزاران لە ملیەنێرو ملیاردێر لەسەرانی حزبە بەرژوازیەکان و سەرانی دەوڵەتانی سەرمایەدار و بازرگان و کەسانی جەراوجەری تری دەوریان کەبەشکیان هەشتا لەدەسەاتدان و بەشکیان پشتر هەبوون، کە چەن سەروەت و سامانی کەمگا بەتاان دەبەن و دەیبەنە دەرەوەی وەاتەکانیان.
بەڵگەنامەکانی پاندۆرا بەگەورەترین بەڵگەنامە دادنرێت لەسەدەی بیست و یەکدا کە بەرژوازی و دەسەاتەکانیان هەربەوشەوە ناوەستن بەکو لەگەڵ تاێبان و حوسێکان دادنیشن و وەاتیان تەسلیم دەکەن و دەستی بەشار ئەسەدو دێیان سەرانی خوێنڕژو ئینسانکوژی وەکو "ئیبراهیم ڕەئیسی" سەرۆک کەماری تازەی ئێران دەگرن و بەڕەسمی دێایناسێنن و هەروەها سەروەت و سامانی کەمگا بەشەوەی جەراوجەر کە موڵک و ماڵی خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێشی کەمگایە تەسلیمیان دەکەن و ئەوانیش دێیدزن و ڕەوانەی وەاتانی دیکەی دەکەن بەشەوەی جەراوجەر.
لەناو ئەم بەڵگەنامانەدا گەندەڵی و کاری مافیایی دێیان سەرۆک وەزیران و سەرۆکی وەاتانی تەدایە، سەدان بەرپرسی گەورەی دەسەاتی پلە باەای سەربازی، وەزیر، دادوەر، ملیاردێری جیهانی و سەرۆکی بەشەجیا جیاکانی وەات و دادوەری تەدایە کە نزیکەی سەد وەاتی جیهانی لەخەگرتوە.
لەو گەندەکارانە سەرانی ئوردون، سەران و حزبەکانی ئێستا و

رابردووی بەریتانیا و روسیا و چەندین وڵاتی دیکەشی تێدایە، کە بە تریلیۆن دۆلار لایەن کەسایەتییە سەرمایەدارە جیهانییەکانەوە بنەهێنی و لەرگەی کەینی مۆکەوە شاردراوەتەوە. بە ئەم بەڵگەنامانە بە هەزارن لە میدیا و ڕۆژنامەنوس و دامەزراوەی لێئاستی نزیکەی ١٢٠ وڵاتدا بڵشداریان لە لێکۆڵینەوەکەدا کردووە.

لە ناو سەرکردەی دەوڵەتانەدا کە ' مەلیک حسێن ' ی ئەردنی تێدایە وەک باقی سەرانی حزبەکانی کوردایەتی و سەرانی میلیشیایی عەراق و مەلاکانی جمهوری ئیسلامی ئێران نزیکەی سێد ملیۆن دۆلاری ڕەوانەی بازاڕەکانی ئەوروپا و ئەمریکا کردووەو خانووی پێکیووە.
کەمپەگەی نوودەوڵەتی کەمەکی کوردستان دەکات و سەرانی حزبەکانی کوردایەتی چۆن دەیخۆن و کەمپانیای جەراوجەری پێدەکەن و دەینێرنە دەرەوە، پادشای ئەردنیش هەمانکاری ئەمانی کردووە. سەرانی دەسەڵاتی بەرژوازی لەهەر شوێنێک بن یەک ماهیەتی دزی و گەندەڵکاریان هەیە و لەکاتی دەنگدانیشدا بەردەمی کەچەو شۆقامەکانی ماڵە هەژاران دەگرن بۆ دەنگدان و دوای دەنگدانیش لەسەر حسابی خەڵک سەروەت و سامانی کەمپەگاو ئەوەی کەمپەگای نوودەوڵەتیش وەک کەمەک ئەینێرێت بۆ خەڵک، ئەوا دەیدزن و ڕەوانەی دەرەوەی وڵاتەکانیانی دەکەن، بۆئەوەی ئەگەر وەک حوسنی موبارک و زین العابدین و قەزافی و عومەر حەسەن بەشیر کەوتنە بەر شاڵاوی تووڕەیی خەڵک ئەو پارە دزراوانە سەلامەت بن.
ئەمە خەڵکی کرێکارو زەحمەتکەشی لەهەر شوێنێکی ئەم جیهانەدا کەهەین، تەنیا ڕێگایەک لەبەردەمماندا بۆ ڕزگاربوون لەو دەستوتاقمە گەندەڵکارو مافیاو دزی و گەندەڵ و شەڕو کوشتاریان، خەجیاکردنەوەیە لە سیاسەت و کارنامەی حزبەکانیان و بەریزی چیانەیەتی سەربەخۆو ناوەزایەتی دەربەین و خەمان ڕێکخراو بکەین لە شوراو ڕێکخراوەو حزبی کرێکاری و کەمۆنیستی و خەماندا.

٤/١٠/٢٠٢١
بۆ ئاشنابوون بە بەڵگەنامەکانی پەنەما لینکی خوارەوە کیلک بکە:
https://www.hkkurdistan.org/?p=2302

هێز تێگەشتن.. سامانی وەستا بەکر

ووشەی پەرلەمان لە زمانی فەرەنسیەوە هاتووە و واتە ئاخاوتن. پەرلەمان بە شاندێک ئوتریت کە لە هەر وڵاتێک لایەن خەڵکەوە هەڵبژێررە بە دانانی یاسا و چاودێریکردن بەسەر چۆنیتیی بەڕێوەچوونی. لە کوردیا ئەنجومەنی نیشتمانیشی پێئوترێ. پەرلەمان چاودێریی هەموو کاروبارێکی دەوڵەت ئەکات و بە گورتترین و باڵاترین سەرچاوەی دەسەڵاتی وڵات ئژمێررێت، هەبەتە لەو وڵاتانەی کە دیموکراتی ڕاستەقینە ئەزموون ئەکەن.
پەرلەمان بەواتای فراوانکردنی پانتایی بەیار و حوکمداری، دانپیانان بەبوونی جیاوازی لەگەڵگایا، پەرلەمان ئەو ناوەندیە کە جیاوازەکان لەگەڵگای ووشە گەینەوەو دانوستانەوە ململانێی یەکدی ئەکەن.

چەندبارە خە کاندیدکردنەوەی پەرلەمانتار:
پەرلەمانتاری تازە هەڵبژیراوی بەئەزموونی پێشتر پێویستی بە ساڵێک تا دوو ساڵ ئەبێ تا بەتەواوەتی فێروبە و قاڵبە لەکاری پەرلەمانتاری، لە هەرێمی کوردستان لەگەڵی مەدیاوە بەگشتی وە بەتایبەتر سەسیال مەدیا کارێک کراوە کە خە کاندیدکردنەوەی پەرلەمانتار بە خولی دووەم بووە بەنەنگی و خولی سێیەم هەرنابە باسکرێت وەک کفرێکی سیاسی و ئەخلاقی لەی ئەوانرە لەکاتێکا ئەمە کارێکی ئاسایە لەزەر وڵات.
پەرلەمانتار تا زیاتر کاری پەرلەمانی بکات شارەزای زەرتر ئەبێت، زاڵترئەبێت بەسەر کارەکیا و لەگەڵی ئەو ئەزموونەی پێشتریەوە ئەتوانێ سود لەهەڵە و بەشایەکان بکات و بەسودی دەنگدارانی بیشکەنێتەوە.
کاتێک پەرلەمنتارێک خەی کاندید ئەکاتەوە تا ئاستێک ئازایەکی زەری تیایە، چونکە ئەو تاقیکردنەوەیەکە کە دەنگدەر لەسەر توانا و کارەکانی پێشووی هەڵسەنگاندنی بەئەکات، ئەگەر کاندید لەخولی پێشوترا سەرکەوتوونەبووبە ئیتر ئەو کاری دەنگدەرە لەگەڵی دەنگیانەوە وەڵامی بەنەوە و سەرینەخەن بە خولەکیتر، نابە هەموو ئەوانەی خەیان کاندید ئەکەنەوە بەوە تاوانبار بکرێن کە بە گیرفان پەکردن و کەکی ئەندام پەرلەمانی ئەچن.

هۆی خە کاندیدکردنەوە:

کاندیدکردنەوەی پەرلەمانتاری حیزب کاتێک هەیە کە ئەو حیزبە کەسانێک دووبارە کاندید ئەکاتەوە کە پشتر سەلماندوویەتی توانای ئەو شتە سەختە دیموکراسییەی ناو پەرلەمانی نیە، نە خودی خۆی خاوەنی هیچ پرۆژەیەکە نە توانای کارکردنی لەسەر پرۆژەی حیزبەکەشی هەیە، بەڵام حیزب دووبارە کاندیدی ئەکاتەوە چونکە ئەندامێکی چالاک و بەرگریکارێکی باشی حیزبە، یان خزمایەتی و نزیکی لە بەرپرسێکی ناو حیزبەکان هەیە. بەشێک لەمە بە کاندیدی سەربەخۆش هەر داستە بەتایبەتی کەسێک کە ئەزانێ لەماوەی خولی پشووا هەندەی جارێکی ئەندامێکی چالاکی هاوڕێی لەهەمان خول کاریگەری نەبووە ئیتر گومان دروستە ئەبە ئایا بە دەسکەوت وداهات ئەچە یان پرۆژەی هەیە لەکاتێکا لەماوەی چوار ساڵا هیچ شتێکی ئەوتەی نەکردووە بەجگە لە دەست بەرزکردنەوە.

وەهمی ئەنجامی خراو بەپەلە لە پەرلەمان:

ئەوناکی زۆر ئەبەستە هەکاری نەبینین بەبەچوونی هایگدەر، بەڵام زۆر قسەکردن لەسەر دیاردەیەک ئەبەستە هەکاری تاریک بوون یان باش نەبینین لای ئارەنت.

پەرلەمان دەزگایەکی یاسا دەرکردن و چاودێری لایەنی دەسەڵاتدارە، واتە نە پەرلەمانتار گەچانی سیحری پێیە نە پەرلەمانیش لایەنی جەبەجەکەرە. پەرلەمان دەزگایە بە گەڵانکاری و باشترکردنی گوزەران کە لەسەرخۆ و بەهەمنی و پلەبەندی کاری بۆکات، پەرلەمان توانای گەڵانکاری یان ئینقلابی نیە، بەڵکو هەر خودی دروست بوونی پەرلەمان بە نەهشتنی ئینقلاب و گەڵانکاری بەپەلە و چاوەڕوانکراوە.

پەرلەمان شوێنێکە بە یەکلای کردنەوەی پرسە سیاسیەکان بشێوەیەکی دیموکراسی، کاریگەری لەسەر مووچە، بژێوی، خزمەتگوزاری...هتد دائەنێ. مەرجیش نیە هەمیشە خاوەن هەق سەرکەوتووبە بەڵکو یەکێک لە نەنگییەکانی پەرلەمان ئەویە کە زۆرینە براوەیە ئەگەرچی لەسەر هەقیش نەبە هەربەیە پەرلەمانتاری چالاک و بوێر و خاوەن ئەزموون گرنگە تا بتوانن زۆرینە لەسەر پرسە گرنگەکان دروست بکەن.

کاندیدی جەراوجەر:

مەرج نیە تەنها خەڵکانی یاساناس و خاوەن بەوانامەی باڵا کاندیدبن، پەرلەمان شوێنێکە بە دەرکردنی یاسا بۆ کایە جیاوازەکانی ژیان. ناکرێ تەنها یاساناس ئەندام پەرلەمانبن چونکە ئەمان تەنها پسپۆڕی بوارێکن بەڵام بەشەکانی وەک کشتوکاڵ، پیشەسازی، بازرگانی، پەروەردە...هتد پێویستیان بە خەڵکانی پسپۆڕی بوارەکانی خۆیان هەیە. ئەگەر خەڵکانی چالاک و بوێریش کاندیدبن بە

هیچ ئەزموونێکی پێشووتر و پشت بەخەیان و چالاکیان لەماوەیەکی دیارکراوا پسپۆڕی لەیەکێک لەبوارەکانا وەرگرن و زەر سەرکەوتوانەش کارەکانیان ئەنجامبەن.

زمانزانی:
ڕاستە عەراق وەاتەکە زێرینەی عەرەبە و زمانی عەرەبی زمانی زێرینەیە، بەڵام لە دەستوری عەراقا زمانی کوردیش زمانێکی فەرمی دانپیانراوە.
ئەگەر کاندیدێکی کورد زمانی عەرەبی نەزانێ نە نەنگییە، نە لەدەرەوەی مەرجەکانی خەکاندیدکردنە، چونکە ئەکرێ کەسێکی کورد ئەندام پەرلەمانی عەراقی بێت و زمانی عەرەبیش نەزانێ، چونکە بەپێی یاسا مافی ئەوەی هەیە کە داوای وەرگێڕەکات و کارەکانی ئەنجامبات.
بەڵام زەر باشتر و گرنگتر و کارئاسانکەرتر بە ئەندام پەرلەمان کە هەرسە زمانی کوردی، عەرەبی و ئینگلیزیش بزانێ، هەبێتە تا ئێستا دانیشتنەکانی پەرلەمانی عەراقی بە زمانی عەرەبی بووە وئەچێ و نوسین و یاسا نوسراوەکانیش هەر بەو زمانە دەرئەچن و بەاوئەکرێنەوە، ئەندام پەرلەمان لەگەڵی سەردانکردنی دەرەوەی وڵات یان ئەو شاندە جەراوجەرە جیهانیانەی سەردانی پەرلەمان ئەکەن و زەربەی هەرە زەریان زمانی ئینگلیزی وەک زمانێکی جیهانی بەکارئەهێنن، زمانی کوردی کە زمانی دایکە بە کورد، گرنگە ئەندام پەرلەمان شارەزایەکی زەری تیاهەبە لە ڕەوانبێژی و نوسینیش، بەداخەوە هەموو ئەندام پەرلەمانە کوردەکان ئەو شارەزاییە پەویستیان لەزمانەکەی خەیانا نیە.

بەشداریکردن:
خەکی بەگشتی چاوەڕێی گەڕانکاری ئەکەن لەڕێی پەرلەمانەوە بەڵام خەکانی ناڕازی ئەو چاوەڕێیان زیاتر و زەرترە کەچی بەشداری دەنگدانیش ناکەن! ناکرێ بتەوێ گەڕانکاری بەدێ و خواستی تەڕووبات وبەشداریش نەکەی.
لە پەرلەمانا چەندین حیزب و ئایدیای جیاواز بوونی هەیە، ئەمانە هەموویان لە ڕکابەرایەتی بەردەوامان تا بتوانن زەرینە بەدەستبهێنن بە سەرخستنی کارو پڕۆژەکانیان. واباوە زەرینە حکومەت پێکئەهێنن و کەمینەکانیش لەڕێگەی ڕکەوتن و هاوپەیمانیەوە یان ئەبن بە هاوبەش یان هاوکاری زەرینە بە پێکهێنانی حکومەت، یان ئەبن بە ئۆپۆزسیۆن.
لایەنی ئۆپۆزسیۆن هەمیشە لە ڕکابەرایەتی لایەنی دەسەڵاتداران

لەگەڵی ناخنەو پرۆژەی جگرەوە، یان وەک هەندێک وڵات ئەپۆزسیۆن حکومەتی سەبارەیش دروست ئەکەن.
خاڵکانی ناخنگری هەردوو لایەنی دەسەڵات و ئەپۆزسیۆنیش، بەگشتی چوار ساڵ جارێک دەرفەتێکیان بۆ ڕەئیکەوە کە تەنیای خۆیان لە هەموو ئەوانە بکەنەوە کە سەرکەوتوونەبوون و نەیاتوانیوە ژیانێکی شایستە و خزمەتگوزاری پێویست پێشکەش بکەن، تەنیش لەوانە بکەنەوە کە پابەندی ئەو بەڵێنانە نەبوون کە بە خاڵکیاناوە، بەڵام سەیر ئەوەیە کەهەندێک لە ناخنگران بە نەچوونە سەر سندوقەکان و بەشداری نەکردنی هەڵبژاردن پێیان وابێ کە تەنیای خۆیان ئەکەنەوە، بێئاگا لەوەی بەو جۆرە ئاو ئەکەنەن ئاشی هەموو ئەوانەی لەماوەی چوار ساڵی پێشوترا بوونەتە هەکاری ئەو هەموو ناڕەزایەتیەی کە لای کەسی ناڕازی دروست بووە، بێ بەشداری نەکردنی هاوکار ئەبێ بە چوار ساڵی تری هاوشێوەی پێشوو، ئەمە ئەگەر خراپتریش نەبێ.

شێوەی پەرلەمان:
پەرلەمان شوێنێک نیە بۆ بە شێوەی نەتەوە جیاوازەکان، بەڵکو ڕاست ئەوەیە کە لەچوراچێوەی ئەو دەزگا گرنگەیا لەکنزیکبوونەوە و لەکتەگەشتن بە داواکاری و پێویستیەکانی نەتەوە جیاوزەکان بکرێ.
نابێ ئەندام پەرلەمان بە مەبەستی تەنێ و کەشێی نەتەوایەتی بنەڕەت بە پەرلەمان، بەڵکو گرنگە هەم حیزبەکان هەم سەربەخۆکان بەمەبەستی زۆرترین دەستکەوت لەچوراچێوەی دەستورا ەوو لەو دەزگایەبکەن تا ئاستی بەدەسیهێنانی سەربەخۆیش کە دەستور ناگەی پێیاوە، زۆرترین و شارەزاترین پسپێی جیاواز کاندیدبێ تا بتوانە لەو ململانێ دیموکراسیەیا سەرکەوتووبێ، بەپێی پسپێی و شارەزای بەشداری لیژنە جیاوازەکان بکەن نەک شتیتر.

نوێنەرایەتی:
ڕاستە حیزب خاڵکانێکی نزیک و ئەندامی حیزب کاندید ئەکات، سەربەخۆش هەوڵیا پشت بەخێی ببەستێ، بەڵام خاڵکی هۆشیار لەچوارچێوەی ئەو بەڵێنانەی لەکاتی هەڵبژاردنەکانا بانگەشێی بۆئەکەن دەنگیان ئەیەنێ، بۆیە دوای بوونیان بەئەندام پەرلەمان نە حیزبییەکان نوێنەری حیزبین، نە سەربەخۆش نوێنەری خۆیانن، بەڵکو هەموو ئەوانە قەرزاری ئەو بەڵێنانەن کە بەخاڵکیاناوە و ئەبێ ببن بە نوێنەری بەڵێنەکانیان و نوێنەری دەنگدەرەکانیان.
ڕوناکی زۆر ئەبێتە هەکاری نەبینین ، بەڵام زۆر قسەکردن لەسەر دیاردەیەک ئەبێتە هەکاری تاریک بوون یان باش نەنینین.

سامانی وەستا بەکر ٦-١٠-٢٠٢١ سوید- ستۆکهۆڵم

فلاشباک.. بەشی حەڤدە/ ستیڤان شەمزینی

فلاشباک..
لە دەفتەری بیرەوەریی ڕۆژانەوە

ستیڤان شەمزینی
بەشی حەڤدە

پڕۆ گروپی کامگاران لە هۆڵی ڕەشنبیریی کۆنسەرتکی گەرانی وتنیان ئەنجامدا. گۆیان پێکردین لە ئاواز و میلۆدی کوردیی خۆش. مامۆستاکردنی ئەوان لەگەڵ مۆسیقای کوردیی زۆر ناوازەیە، چریکەی بە خۆش و تانی دەنگی "بۆژان کامکار" لە وەسفکردن نایەت. ئەو دەنگە ئاڵۆی شمشاڵێکی غەریبە بە لەوی کچێ قەڕەجکەوە. هەر ئاڵۆی گریانی مۆسیقایە و بە پەنجەی خوا ئۆژنرە. پڕۆ ئەوەندە ئاواز و تانی خۆشی گەرانی و مۆسیقا هاتە ناو مۆشکمەوە، ئەمڕۆ هەروەک دوێنێ ئارامم، زۆر هەمنانە بیر لە نووسینی نامەیەک ئەکەمەوە بە یار. ڕەنگە لەو نامەیەدا پێناسەیەک بە مەعشووق دابتاشم، هیچ شاعیرێ لە شیعردا نەیتووسیبێتەوە یان هیچ دەوانەیەک پەی پێ نەبردبێ، ئەمەیە کاریگەریی مۆسیقا و گەرانی ڕاستقینە.
ئێستا من بە پێچەوانەی "سوارە ئەلیخانیزادە"وە ئەموێ لەم شاخ و کۆڕەوە، بگەڕێمەوە بە شارەکەم. چوونکە "سوارە" لە شیعرەکەیدا، ئەیەوێ بگەڕێتەوە گوندەکەی خۆی و شار "کە شاری گوڵەکەیتی" جێبهێڵێت، وەلێ ئەم گۆرانوێیەکی نوستالیجییە بە ڕابردووی نزیک، بەڵام هەر چۆنێ گۆرانوێیەک بێ، دواجار هەر گۆرانوێیە بە دوێنێ. وەک لە سەرەتای شیعرەکەیەوە بەم جۆرە دەستپێدەکات:
گوڵەم.. دەم پێ لە دەرد و کوڵە..
ئەڵێم بەم لە شارەکەت
ئەڵێم بە جامە ئاوی کانیاوی دێیەکەم..

عیلاجی کەم کولی دەی پەم..
لە دەردی ئینتیزارەکەت..
ئەز دەخوازم، بگەڕێمەوە شار، خەمی دەم بە با بدەم، پاش ئینتیزارێکی یەک ڕۆژی، نامەوێ لەم گوندە دڵگیرە بمێنمەوە. پەلەمە هەرچی زووترە بڕۆمە لای دلبەر. زەریش حەز ئەکەم شتێک لە بارەی شیعری کاک "سوارە" بنووسم، چوونکە هەشتا شاعیرێکی گومناوە لە دیوی ئەمە، لە کاتێکدا سوارە یەکێک لەو شاعیرانەیە کە سیمای شیعری کوردیی گۆڕیوە بە تایبەت لە کوردستانی ئێران. وەک چۆن گۆران و شێخ نوری، لە کوردستانی عێراق بە تازەکردنەوەی شیعری کوردیی هەستان، "سوارە"ش یەکێک لەو شاعیرانەیە لە کوردستانی ئێران هەمان کاری بە ئەنجام گەیاندووە، بەڵام بە داخم ناوبانگی ئەدەبی نەگەیشتۆتە لای نەوەی نوێی شیعری کوردیی.
ئەبێ ئێستا لەبەر شەوقی چرایەک، بابەتێک بنووسمەوە، فەزایەکی عیرفانی هەیە، بیر لە سەد ساڵ بەر لە ئێستا ئەکەمەوە، ئەو ساتانەی هەندەی دەسافی خەڵک ژیان خۆش و سادە بوو. پەموایە "نزار قەبانی"یە کە وتی "تەکنەلەجیا دەندیە". ئەمە وتەیەکە مرۆڤ ئاگەر بەواتە قووڵاییەکەی ڕاهەندی فەلسەفی جەراوجێری هەیە. ژیان لەلایەن کەمینەیەکی مشەخۆڕەوە لە زەرینەیەکی بەشوومار تاکڕاوە. زەرجار ڕەشبین ئەبم بەرانبەر بەو زاراوەی پەی ئەوترێ خەبات و تەکۆشان. وەک چۆن "دی ساد" لە شانگەی "مارا -ساد"ی پیتەر قایس ئەڵێ "هیچ باوەڕێک بە ئایدیالیستەکان ناکەم. چوونکە بە تاریکە ڕەدا ئەڕۆن، باوەڕیشم بە هیچ قوربانییەک نییە با بە قەزیەیەکی پیرۆزیش بێ. تەنها باوەڕم بەخۆمە. خەم و کەسی تر نا". دەستم لە کاتی نووسینەوەی ئەم دێڕانە ئەلەرزێ، ئەترسم ڕۆژێک دابێ پەشیمان بینەوە لەوەی ژیانی خەمان پەشکۆش بە خەبات کرد!!. ترسم هەیە ئەو شەشەی ئەمە بانگەشەی بە ئەکەین، تەنیا گەینی مەلامیحەکان بێ. ئاگەر وابێ چۆن ئەم تەمەنە لە کیسچووە ئاگەڕێتەوە؟. بەڵام پرسیاری سەرەکی ئەوەیە ئایا ئەمە شەشمان پێ ئەکرێ؟. نازانم.
..1999-3-27

گوندی سوسێ

تێبینی: ئەم بەشە لە لاپەڕە 58-61 کتێبی "فلاشبای"چاپ و باوکراوەتەوە. کتێبەکەش لە سەرەتای ساڵی 2017 چاپ بووە

چوان شورشا فرنسا دستپکر؟.. نچیرڤان ز

ل سالا ١٧٨٩ ێ ل فرنسا بار سیاسی و جڤاکی دا هاتێ هژاندن ، لیبرالیان کودتا ب سرکفتیانێ ئنجام دابوو ، جڤاتا چینان ب داخوازا
لیبرالیان ب پکهاتیا سێ چینان (خاندان، زلامن ئاینی، گل) ل ٥ مها
گولانا سالا ١٧٨٩ ێ ئکمین کومبوون کر .

ئڤ کومبوونن دهاتێ کرن گڤکا مزن بوو بو رژما ملکایتی ، لویس
چواردێ بریار دا کومبوون د ژورن جودا بتێ کرن ژلایێ هر چینکێ ، چینن
خاندان و زلامن دینی بریارا ملکی پسندکر ، بلێ چینا گل ئڤ
بیارێ ددکر و بریاردا کومبوونێ پکهاتانێ ب ئککگرتی بردوام بیت .

دنگێ وڕانبوونا رژما ملکایتی ل کولانن فرنسا بڕزبوونێ دابوو ، ل
٩ ی تیرمهێ جڤاتا گل خو ب جڤاتا دامزرنر راگهاند ، لویس چواردێ
تاکێ هلبژارتن دست دابوو : بکارئینانا چکی .

کولانن پاریسێ ژلایێ سوپایێ رژمێ هاتبوو داگیرکرن ، بڕسڤا خلکێ پاریسێ زیندانا باستیلێ ڤگرت ، ١٤ ی تیرمهێ دا خلکێ پاریسێ دست دانا
سر زیندانا باستیلێ و بڕپرسێ زیندانێ کوشتن .

ملکێ فرنسا لویسێ چواردێ پنگاڤن هدی ل ژورا خویا تایبت ل کوچکا
ڤرسای دا دگرا ،د ژور همان ژور بوو، بلێ ملك نێ همان ملک بوو ،

زور بۆ هێز بوو .

ژورا نەزیکی مەلکی کومبوونا جڤاتا چینان (Etajenero) دهاتە کرن ، لویسێ
چواردێ هەردوو دەست تێکدان و ب دەنگێ دەستێن لویسی دژکەفتی پارێزەرێك
هاتە ژورا تایبەتا مەلکی ،مەلکی داخواز دا پارێزەری : ناکری (وەزیرێ
دارایی یێ فەرەنسا) ئاگادار بکەن ، دێ بەشداری جڤاتا دامەزرێنەرا کەم .

لویسێ چواردێ ئێڤ بەیارێ دا داکو ل فەرەنسا شەرێ ناڤخویی روینەدەت ،
ئامانجا وی راگەهاندنا بریارا کشانا سوپایێ رژێمێ ژ جاددەیێن پاریسێ و
راگەیاندنا دووبارە دامەزراندنا ناکری وەکو وەزیرێ دارایی بو جڤاتا
دامەزرێنەران ، پشتگاڤێن لویسی د ژورا خویا تایبەت دا بلەزتر دبوون ، ١٠
سالان دا قەیرانێن جڤاکی و ئابوری فەرەنسا دهەژاند ، قەرزێن دهاتێ
وەرگرتن ژ دەرڤێ ئاستێ خوشگوزەرانی ب دەمکی بەرزکربوو ، بەڵێ ئێو دەمێ ب
دوومahی هاتبوو ، ئابوریا فەرەنسا ل ژێر قەرزان دهاتێ هەرشاندن ، داهاتێ
فەرەنسا ٥٥٠ ملیون فرەنگێن فەڕنسی بوو بەڵێ ٣٠٠ ملیون بوو گرتنا قەرزان
دهاتێ خەرج کرن .

جاددێن فەرەنسا هاتبوون نوێ کرن ، بینایەتێن بەرز دهاتێ دروست کرن ،
هەروەکو فەرەنسا ل پێش ١٠ سالان پێشکەفتیتر بوو ، بەڵێ پێشکەفتن بەس بو
چینێن خانەدان و زێلامێن دینی بوون . نفوسا فەرەنسا ١٠% بێ کاربوون ،
باجا گرانا خوشگوزەریا چینێن خانەدار و زێلامێن دینی بو خەلکێ بوون .

لویسێ چواردێ چارسەری دیت ب دەستدانا چەند دەسەلاتێن خو ،بریارێن

چاکسازیەن نو رژەم دناق خودا دژایەتی هەبوو ، ژ ەاستبوونە گەلەك دویر
بوون ، ئەڤ بریارەن چاکسازیا رژەم دویر ژ راستیە شورەشا فەرەنسا دەستپەکر ، لویسە چواردە لەبیرکرنا وە چەندە نەکربوو رژەمەکا هاتی
هەرفاندن ب دروشمەن چاکسازیان نابیتە چارسەر ، لویسە چواردە ل ژەر
گیوتنە گیانە خو ژ دەست دا ، بەلکی ئەو گیوتینە رژەما لویسی بوو ، ئەڤە
دەرسکە بو کەسانەن تێبگەهیت .

نەچیرڤان ز

•

هەبــژاردن یــان فریــودانی خەڵك؟.. ئەحمەد رەجەب

لەو رۆژەوە بریاردرا هەڵپژاردنی پەشوەختە لە عەراق بکرێت حزبەکانی دەسەڵات بە پارەو قوتی خەڵکەوە کەوتوونەتە بانگەشەو دابەشکردنی پاداشت وخەڵات لە دەمانچەو لاپتۆپ و کارتەنە خەراکی ئێکسپایری وەاتان و لە هەمووی سەیرتر کیسە ئاردیش بەبەش نەبووە لەو خەیراتەی دەسەڵات.
بەرپرسانی حزبەکانی دەسەڵات هەزیانداوەتە بەر خەیان و لە قاوغی ترس دەرباز بوون فەری تەقلەبازو باڵە فرین بوون لە کشکەکانیان چوونە دەرەوەو رووبانکردە شارەکان و دەستیانکردە درەو دەلەسەو هەرچی بکەن جێی متمانەو بەین نین چونکە لە رابردوودا بەنی گەورەو قەبەیاندا بەام راستگۆ نەبوون و، بۆ لە ئەندامەکانی خەیان کەس پەشوازی لێنەکردن.
لە رووی راگەیاندنەوە دریغی ناکەن و هەرچیان هەیەو نییە خستوویانەتە گەرو بەوانەی خەشیان نەوەستاون بەکو دەستیان بە کرینی کەنالە سەربەخۆو کەمەاییەتییەکان و، کرینی رۆژنامەنووس و کەسانی رەشنبیری چاوچنۆکی (موستەفید) لە وەرگرتنی ئۆتەمبیل ،

زەوی و خانوو تا ئەگاتە کارتۆنە خۆراکی ئۆکسپایەرو، حزبی ئاماژەیە حزبەکانی دەسەڵات خاوەنی سەدان ئیزگەی رادیۆ ، ویستگەی تەلەفەزیۆن ، ستەلایت و رۆژنامە وماڵپەرن و ، تا ئێستا دەستەی دەستپاکی هەرێمی کوردستان نەیتوانیوە و ناتوانێت لێپێچینەوە لەوە بکات ئەم حزبانەی دەسەڵات چۆنچۆنی بوونەتە خاوەنی دامەزراوەکانی راگەیاندن و، ئەو پارە زۆرەی بۆیان تەرخانکراوەو، ئەوەی جێی سەرسورمانە سەرۆك هەرێم و سەرۆك وەزیران و جێگرەکەی خاوەنداریتی بەشێکی زۆری ئەو دەزگانە ئەکەن.
نازانم ئەم بەرپرسانە بەڕێنی چی بە هاوڵاتیان ئەدەن. ؟ بەڕێنی موچە ، موچەی کوردستان هەموو سەری مانگێك فەرمانبەران وپێشمەرگە و خەڵکی تریش تووشی دڵەراوکێ و شك ئەکات و، قەوانە سواوەکەی حکومەت لێئەدرێتەو ئایا بەغدا پارە رەوانەی کوردستان ئەکات یان ناکات ! و، ئەمە لە کاتێکدایە پارەی هەرێم گەر نەدزریت بەشی هەموو شتێك ئەکات.
بەڕێنی چە ئەدەن؟ کارەبا ، وا (30) سی ساڵە حکومەت دێش داماوەو هیچی پێ ناکرێت لە درێ زیاترو جێی وەبیرهێنانەوەیە پێش ـ 9 ـ ساڵ بەرپرسێکی گەورە (زۆر زەبەلاح) وتی : لە پاش ساڵێك ئەگەر کارەبامان بۆ میللەت ئامادە نەکرد واز لە بەرپرسیارێتی ئەهێنم بەڵام کارەبا نەهاتوو کاکی بەرپرس درێیەکی زلی کردو بۆ چەند ساڵێك لە حزبەکەی تۆراو پاشان بۆ ئەوەی دەستکەوتەکانی نەفەوتی و بیپارێزێت گەرایەوەو ئیستاش هەر لە پەرپرسە باڵاکانی حزبەکەیەتی.
کاتێك نۆچەرڤان بارزانی پێش چەند ساڵێك سەرۆك وەزیرانی حکومەت بوو وتی هەوڵێر ئەکەینە دووبەی ! بەڵام هەوڵێر بوو بە تکساس و بەبەرچاوی هاوڵاتیانەو لە سەر ترافیك لایت هاوڵاتییەکی بۆ تاوان درایە بەر رۆژەنەی دەمانچەو، کابرای بکوژ ئازادانە ئەسورێتەو چونکە خزمێکی ئەندام سەرکردایەتییە لە حزبێکی گەورە!!!.
بەڕێنی چی ئەدەن؟ هەوڵێر پایتەختی کوردستان لە بۆ ئاوی خنکان و، هاواری ژنی بەساڵاچوو منداڵان لە هەموو گەرەکانی هەژاران بەرزئەبووەوە داوای ئاویان ئەکردو، بەرپرسان بێشەرمانە ئەڵێن ئێمە هاتووین بۆ ئەوەی خزمەتی هاوڵاتیان بکەین بەڵام هاوڵاتیان لە هەموو قۆڵکەوە گاڵتە بە بەڕێنەکانیان ئەکەن.
لە عێراق بەرپرسێکی باڵا ئەڵێت : ئەم هەڵپژاردنە کە لە پاش چەند رۆژێك بەرەوئەچێت رووداوێکی مۆژوویی گرنگەو بارودۆخی عێراق بەرەو چاکسازی ئەبات و، ئەمە لە کاتێکدا محەمەد ئەلحەلبوسی سەرۆکی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق (پەرلەمان) لەباتی ئەوەی داوا بکات تورکیا لە خاکی کوردستان وعێراق بچێتە دەرەوە سەردانی رووبەشی فاشیست رەجەب تەیب ئەردۆکان ئەکات و هەروا بەعسی رووبەش

خەمیش ئەلخەنجەری شەلاتی بە ناوی ئەمیندارێتی پرۆژەی عەرەب ئەت کۆبوونەوەیەکی میژوویمان ئەنجامدا.
هیچ پارتێکی کوردستانی لە بانگەشەکانیاندا ناوەرن داوا بکەن جەندەرمەکانی تورکیا برێنەوە بۆ وڵاتی خۆیان و دەست لە داگیرکردنی کوردستان هەڵگرن و، نازانم هەڵپژاردن لە ژێر چەتری تورکیای رەگەزپەرست مانای چییە؟ حکومەتی کوردستان ناوەرێت بە هیچ شێوەیەك سەرکۆنەی دەستدرێژی و بۆردوومانەکانی تورکیا و ئیران بکات.
بەڵێنی چی ئەدەن؟ قوتابخانەکان بوونەتە وێرانە، بە زستان سەرما و بە هاوین لە بەر گەرما هەر قوتابییەك پارچە مەقەبایەکی بەدەستەوەیەو باوەشێن ئەکات و منداڵانی بەرپرسان قەمچان بە دڵارەوە ئەکەن و بەو شێوەیەش قوتابخانەو زانکۆ تەواو ئەکەن و، لە بەر بۆ ئیشی روو لە هەندەران ئەکەن.
بەڵێنی چی ئەدەن؟ ئێوە ناتوانن مامۆستایانی وانەپڕۆژ دابمەزرێنن و، ئەوەندە درێتان کردووە کەس باوەری بە ئێوە نەماوە.
بەڵێن مەدەن وهەوڵەرو شارەکان بپارێزن و ، واز لە درێ بێنن خۆ مەکەنە چاوی خەڵك و، شارەزایانی بواری سەربازی لە هاوپەیمانێتی وڵاتان دژ بە داعش ئەڵێن لە ساڵی 2014 ئەو هێزەی لە شەنگال بوو نەیتوانی ئێزدییەکان بپارێزێت ولە ئێستاشدا مەترسی لە سەر هەرێمی کوردستان زۆرە هەرچەندە خاوەنی هێزێکی زەبەلاحە بەڵام توانای نییە هاوڵاتیان و خاکەکەی بپارێزێت و هێکارەکانی ئەگەرێتەوە بۆ گەندەڵی و دزی و پشتگوێخستنی هێزی پێشمەرگە و، هەر لەو سونگەیەوە لە مانگی رابردوو لە 24/9/2021 لە هەولێر پایتەخت ـ 312 ـ کەس لە بەعسییە خوێرۆژەکانی رژێمەکەی سەدام حوسەین و سەرێك هێزو عەشیرەتەکان کۆنگرەیەك بەستراو لە هەمووی سەیرتر سەرانی هەرێم وتیان ئێمە ئاگامان لێی نییەو ئەوانە لە ئوتێلێك کۆبوونەتەوە و، ئەوەش بووەتە جێی پێکەنین و گاڵتەجاری، 312 کەس لە ئوتێلیك خرئەبنەوەو ئاسایش و پۆلیش ئاگایان لێی نییە.
شتێك پیویستە بوترێت حکومەتی هەرێمی کوردستان خەڵکی سڤیلی بی تاوان کە داوای موچەی خۆیان کردووە ئەداتە بەرشەق و لە زیندانەکان تۆندکردووە بە تووممەتی سیخوری و ئەمەش درێژەکی شاخدارە و، ئەو کەسانە دوورن لەو تومەتە خراوەتە پاڵیان و پیویستە سەروەری دادگاکان بپارێزرێت و، حکومەت بۆر بێت گەلی کوردستان ئاگادار بکات و بڵێت ئەو کەسانە پەیوەندی یان سێزیان لە گەل پارتی کرێکارانی کوردستان PKK هەیەو نابێت چیتر خەڵك چەواشە بکات و، دیارە هەرچی خراپەکارییەك تورکیا ئەیکات ئەخرێتە ئێباڵی پ.ك.ك .

چیتر درێ مەکەن و بەڕێن مەدەن و، ئەوە شایستەی ئەوە نین هەرێمی کوردستان بەرەوە ببەن و گەلی کوردستان لێتان تووڕەیەو گلەیەکانیان کەمکەی کردووەو ئەگەر بتەقێتەوە بەبی شك بەرپرسان رائەمالێنێت ، لە وڵاتان حکومەتێك شکست بێنێت دەست لەکارئەکێشیتەوەو لە کۆتاییدا پیویستە بڕۆن نا بۆحزبەکانی دەسەڵات ،شەق و تەهەدان و بە ناو دادپەروەری زیندانیکردنی ئازادیخوازان.

7/9/2021